

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра китайської філології

Кваліфікаційна робота магістра з китайської філології

на тему:

СОМАТИЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ
МОВІ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Студентки групи Мкит 52-21

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Східна філологія: Китайська мова і

література, переклад, методика навчання

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.065 Східні мови та

літератури (переклад включно),

перша – китайська

Кушніренко Вікторії Леонідівни

Науковий керівник:

канд. філос. наук, доц. Беля В. В.

Допущена до захисту

«___» _____ 2022 року

Завідувач кафедри

(підпис) Любимова Ю. С.
(ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ.....	8
1.1. Предмет фразеології та структурно-семантичні особливості фразеологізмів китайської мови	8
1.2. Дослідження структури і семантики соматичних фразеологізмів китайської мови.....	18
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ	31
2.1. Визначення поняття «метод» у мовознавстві та лінгвістичні методи дослідження	31
2.2. Методи дослідження фразеологічних одиниць в сучасній фразеології	35
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. СОМАТИЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ	47
3.1. Соматичні фразеологізми з соматизмом «тіло»	47
3.2. Соматичні фразеологізми з соматизмом «голова»	52
3.3. Соматичні фразеологізми з соматизмом «волосся»	56
3.4. Соматичні фразеологізми з соматизмом «обличчя»	60
3.5. Соматичні фразеологізми з соматизмом «брови»	61
3.6. Соматичні фразеологізми з соматизмом «очі»	62
3.7. Соматичні фразеологізми з соматизмом «ніс»	65
3.8. Соматичні фразеологізми з соматизмом «рот».....	65
3.9. Соматичні фразеологізми з соматизмом «груди».....	66

3.10. Соматичні фразеологізми з соматизмом «живіт».....	67
3.11. Соматичні фразеологізми з соматизмом «рука».....	69
3.12. Соматичні фразеологізми з соматизмом «нога».....	70
3.13. Соматичні фразеологізми з соматизмом «серце».....	72
Висновки до розділу 3	74
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83
РЕЗЮМЕ	90
ДОДАТОК А.....	92
ДОДАТОК Б	101

ВСТУП

Фразеологія займає одне з найважливіших місць у системі будь-якої мови: у кожній мові є стійкі вирази, які надають мовленню виразності і образності, є засобом зберігання та передачі культурно значущої інформації. Такі мовні одиниці називають фразеологічними одиницями.

Фразеологізми є надбанням кожної мови, у процесі розвитку вони передаються від покоління до покоління, зберігають і відтворюють менталітет народів кожної країни, у фразеологізмах зберігається багата культурно-національна інформація, відбивається історія, культурні традиції, повсякденні звичаї тощо. Саме тому фразеологізми завжди привертали велику увагу дослідників, які, з одного боку, описують фразеологічні матеріали окремо взятої мови, підкреслюючи їхній специфічний характер, а з іншого боку, аналізують фразеологізми різних мов у зіставленні, але саме питання соматичної фразеології досі залишається маловивченим.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що на сьогоднішній день фразеологізми є не дуже дослідженою темою, а особливо соматичні. Оскільки носії різних мов сприймають світ і все що їх оточує по-різному, тому що кожна людина бачить світ через призму рідної мови, а так як мови відрізняються, то і сприйняття світу у кожного індивідуальне. Особливе значення для розвитку культурного коду, ментальності, мовної свідомості нації мають соматизми китайської мови, що утворюють широкий пласт китайської лексики. Антропоцентричність є універсальною ознакою мови, суть якої проявляється, зокрема в тому, що в мові присутні фразеологічні одиниці, що так чи інакше відображають специфіку анатомічної будови та внутрішню структуру людського тіла, що представляють фізичний чи психічний стан людини, що свідчить про наскрізну антропоцентричну спрямованість фразеологічної символіки. Зважаючи на те, що фразеологія в сучасній китайській та українській мовах мають свою особливу специфіку та

різнятися між собою, увага до даного питання посилюється з кожним днем, тому даний пласт лексики вимагає ретельного вивчення з точки зору структурно-семантичного аспекту.

Мета дослідження полягає у вивченні структурних та семантичних особливостей фразеологічних одиниць з соматичним компонентом у сучасній китайській мові.

Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію таких **завдань**:

- з'ясувати теоретичні засади дослідження фразеологічних одиниць з соматичним компонентом;
- визначити лінгвістичні та фразеологічні методи дослідження соматизмів;
- здійснити вибірку китайських фразеологічних одиниць з соматичним компонентом з одномовних фразеологічних словників;
- проаналізувати структуру і семантику соматичних фразеологізмів китайської мови;
- дослідити вибірку соматичних фразеологізмів з різними соматизмами у китайській мові, порівняти та дібрати відповідники до фразеологічних одиниць в українській мові.

Об'єкт дослідження – фразеологічні одиниці з соматичним компонентом в сучасній китайській мові.

Предмет дослідження – структурно-семантичний аспект фразеологічних одиниць з соматичним компонентом в сучасній китайській мові.

Матеріалом кваліфікаційної роботи виступають 140 фразеологічних одиниць з соматичними компонентами «тіло», «голова», «волосся», «обличчя», «брови», «очі», «ніс», «рот», «груди», «живіт», «рука», «нога» та «серце», дібраних методом суцільної вибірки з фразеологічних словників китайської мови.

Методи дослідження. Нами було використано такі методи дослідження: 1) семантико-стилістичний метод для визначення функцій

семантично окремих фразеологічних одиниць, 2) зіставний метод для виявлення спільних і відмінних особливостей між соматичними фразеологізмами китайської і української мов, 3) метод суцільної вибірки для відбору фразеологічних одиниць саме із соматичним компонентом китайською мовою в цілях проведення дослідження, 4) структурний аналіз для визначення структури соматичних фразеологізмів, 5) метод лінгвокультурного аналізу для визначення культурного аспекту вживання соматичних фразеологізмів у китайській мові, 6) метод кількісного аналізу для характеристики частотності вживання конкретних типів фразеологічних одиниць з соматичним компонентом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше проводиться структурно-семантичний аналіз китайських соматичних фразеологізмів у порівнянні з українською мовою, це дає можливість виявити наявність у семантиці аналізованих одиниць культурно-значущої інформації, розуміння якої полегшує вивчення китайської мови та китайської культури.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отримані результати дослідження соматичних фразеологізмів можуть бути використані у практиці викладання китайської мови та фразеології; у практиці викладання теорії і практики перекладу з китайської мови; у практиці викладання літератури; у практиці викладання лінгвокультурології. Результати проведеного дослідження можуть знайти застосування при складанні словника китайських фразеологізмів для іншомовних студентів; воно також може бути корисним студентам, які вивчають китайську мову.

Апробація результатів дослідження здійснено на Міжнародній науково-практичній відеоконференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови» (Київ, 25 травня 2022 року). Основні теоретичні положення висвітлено в тезах доповіді «Семантичні особливості фразеологічних одиниць із соматичним компонентом «серце» у сучасній китайській мові».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, резюме китайською

мовою, списку використаних джерел, додатку у вигляді списку китайсько-українського словника фразеологічних одиниць із соматичними компонентами та діаграми з висвітленням частотності вживання фразеологічних одиниць з певним соматизмом. Загальний обсяг роботи складає 101 сторінку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

1.1. Предмет фразеології та структурно-семантичні особливості фразеологізмів китайської мови

Фразеологія (від грецького *phrases* – вираз + *logos* – поняття, вчення) – це розділ науки про мову, що вивчає стійкі мовні звороти. Фразеологія є досить автономною системою, що входить в більш складну багаторівневу систему мови, в рамках якої вона реалізує зв'язки і взаємини з лексикологією, семасіологією, граматиною, стилістикою.

Відомий український мовознавець М. П. Кочерган (2010), визначаючи фразеологію як проміжний рівень мови, зазначає, що вона знаходиться на перетині лексико-семантичного і синтаксичного рівнів. А оскільки характерною особливістю проміжних рівнів є відсутність власної одиниці, такі одиниці виникають на одному рівні, і виконують свої функції як одиниці іншого рівня (с. 290).

Фразеологія, за визначенням мовознавців, є наукою, яка вивчає фразеологічний склад мови, тобто стійкі поєднання слів, або ж так звані фразеологічні одиниці. У зарубіжному мовознавстві фразеологія пов'язана, в першу чергу, з ім'ям відомого французького лінгвіста Ш. Баллі (1865-1947). Термін «фразеологія» вперше був використаний Ш. Баллі у книзі «Французька стилістика» (1909) у назві розділу, де розглядалися стійкі сполуки слів. Об'єктом вивчення фразеології як мовознавчої дисципліни є сукупність усіх фразеологічних одиниць конкретної мови (Баллі, 1909, с. 113). Однак слід зауважити, що в британській та американській науці про мову цей розділ не виділяється в якості самостійної дисципліни, те саме можна спостерігати і в китайській лінгвістиці (Войцехович, 2007, с. 38).

У радянському китаєзнавстві фразеологія завжди була об'єктом наукових досліджень багатьох вчених. Першою серйозною науковою роботою в цій галузі можна вважати дисертацію О. П. Рогачова «Ідіоматика китайської мови, відображена в стійких словосполученнях (чен'юй)» (1950 р.) Пізніше з'явилися інші наукові дослідження: З. І. Баранова «Чен'юй як розряд фразеологізмів китайської мови» (1969 р.), М. Г. Прядохін «Китайські недомовки-іносказання» (1977 р.), І. В. Войцехович «Стилістичні особливості основних розрядів фразеологічних одиниць сучасної китайської мови» (1986 р.). Питання фразеології знаходять відображення в роботах з китайської лінгвістики таких авторів, як В. І. Горєлов, Ю. Л. Кроль, О. М. Котов, А. А. Торопов, А. О. Хаматова та ін.

З останніх видань робіт з фразеології слід зазначити «Перлини китайської фразеології» О. О. Корнілова, «Словник найуживаніших китайських ідіоматичних виразів, прислів'їв і приказок» С. Ю. Сізова, «Словник звичних виразів сучасної китайської мови» І. Р. Кожевнікова.

Питання фразеології як лінгвістичної дисципліни було вперше поставлено видатним лінгвістом проф. Е. Д. Полівановим, який неодноразово повертався до цієї проблеми і стверджував, що лексика вивчає індивідуальні лексичні значення слів, морфологія – формальні значення слів, синтаксис – формальні значення словосполучень. В результаті виникає потреба в особливому розділі, який був би співмірний з синтаксисом, але в той же час вивчав не загальні типи, а індивідуальні значення окремих словосполучень, подібно до того, як лексика розглядає індивідуальні (лексичні) значення окремих слів. Цьому розділу мовознавства, як і сукупності досліджуваних в ньому явищ, дали назву фразеології або ідіоматики (Поливанов, 1958, с. 99).

Інтерес до фразеології в Китаї завжди був значним. Це, перш за все, практичний, живий інтерес до дивовижної можливості мови в лаконічній, відточеній, образній формі відображати найрізноманітніші явища і поняття навколишнього світу, історичні та культурні події, відносини людей один до

одного і до того, що оточує їх у повсякденному житті, людські характери і емоції, переваги і недоліки тощо (Войцехович, 2007, с.14).

Фразеологізми – це найяскравіше відображення національної культури, її самобутності, її колориту. Фразеологізми – це хранителі таємниць історії, імператорських династій, великих битв, поразок і перемог. Фразеологізми – це народна мудрість, це народна кмітливість та іскрометний гумор. Знання і вміння правильно, доречно використовувати в мові фразеологізми завжди цінилося в Китаї і вважаються показником освіченості та начитаності (особливо це стосується такого розряду китайських фразеологізмів, як чен'юй) (Войцехович, 2007, с.14).

У країні масовими тиражами виходять книги для дітей і дорослих, що популяризують китайські прислів'я, недововки і чен'юй. У підручники китайської мови для іноземців обов'язково включають фразеологізми, а в деяких виданнях роблять спеціальні додатки, видають книги двома-трьома мовами, де наводяться іншомовні відповідності китайським фразеологізмам і пояснюється їх значення і вживання (Войцехович, 2007, с.14).

У 2004 році Комітет з освіти КНР прийняв спеціальну постанову про включення тестів на знання всіх видів фразеологізмів в матеріали вступних іспитів до вузів. У друкованих та електронних ЗМІ відразу ж з'явилося безліч спеціальних статей, рекомендацій, тестів, збірників фразеологізмів на допомогу майбутнім абітурієнтам. Вважається, що такий підхід до проблем мови викличе новий інтерес і до науки про мову, і зокрема до фразеології (Войцехович, 2007, с.15).

У старому Китаї (до 1949 року) практично не було спеціальних досліджень з фразеології, хоча і регулярно з'являлися статті в наукових журналах, пов'язані з тими чи тими проблемами фразеології, видавалися фразеологічні словники і збірники народних приказок. У 1950-і роки спостерігається значний підйом у розвитку китайського мовознавства, в тому числі і фразеології. В кінці 1970-х і особливо в 1980-і роки з'явилося багато монографій і публікацій з проблем лексикології, стилістики і фразеології. Ці

роботи здебільшого мали описовий характер і часто зводилися до досить об'ємного ілюстративного матеріалу без необхідного аналітичного дослідження (Войцехович, 2007, с.15).

На сьогоднішній день місце фразеології в китайській лінгвістичній науці залишається досить скромним. Фразеологія не виділяється в самостійний розділ мовознавства, фразеологізми розглядаються в залежності від цілей і завдань конкретного дослідження в розділах лексикології і стилістики. Проте, вже в 1980-90-і роки і на початку нового століття виходять у світ серйозні наукові роботи, які розглядають загальні проблеми китайської фразеології, дослідження окремих видів фразеологічних одиниць, характерних ознак фразеологізмів у рамках не тільки лінгвістичної науки, а й на стику декількох наук, порівняльний аналіз фразеологізмів в китайській та інших мовах (Войцехович, 2007, с.15).

Особливо слід відзначити наявність у Китаї величезної кількості різноманітних фразеологічних словників, в тому числі і двомовних. Цей факт свідчить про значні досягнення китайської лексикографії і, звичайно ж, про неослабний інтерес суспільства до фразеології, потреби вивчати такого роду мовні одиниці та знаходити їм правильне застосування у мовній практиці (Войцехович, 2007, с. 15).

З найбільш відомих вчених-лінгвістів, чиї праці з фразеології китайської мови внесли вагомий внесок у розвиток науки, слід назвати в першу чергу Ма Гофаня (马国凡), Ні Баоюаня (倪宝元), Вень Дуаньчжена (温端政), Чжан Чжигуна (张志公) та ін.

На думку лінгвіста Ма Гофаня (马国凡), фразеологізми китайської мови діляться на п'ять основних розрядів:

1) 成语 chéngyǔ чен'юй – ідіома, наприклад: 耸肩缩背 sǒng jiān suō bèi (букв.: «втягнути голову в плечі») – лякливий; боягузливий;

2) 谚语 yànyǔ янь'юй – прислів'я, наприклад: 耳闻不如眼见 ěr wén bù rú yǎn jiàn (букв.: «краще один раз побачити, ніж сто разів почути») – вір своїм очам, а не чужим словам;

3) 歇后语 xiēhòuyǔ сехоу'юй – недомовка-іносказання, наприклад: 孙猴坐天下 – 毛手毛脚 sūn hóu zuò tiānxià – máo shǒu máo jiǎo (букв.: «мавпа Сунь править Піднебесною – з волохатими руками, з волохатими ногами») – недбалий; безтурботний; (виконувати роботу) абияк; необачно, необережно;

4) 惯用语 guànyòngyǔ гуаньюн'юй – усталені вирази, наприклад: 红眼儿 hóngyǎner (букв.: «червоні очі») – заздрість; заздрісний; 两口子 liǎngkǒuzi (букв.: «два рота») – подружжя, подружня пара;

5) 俗语 sùyǔ су'юй – приказка, наприклад: 一个巴掌拍不响 yīge bāzhang pāibuxiǎng (букв.: «однією рукою в долоні плеснеш без звуку») – один в полі не воїн (Войцехович, 2007, с. 17).

Чен'юї є найпоширенішими видами фразеологічних одиниць. Найчастіше складаються з чотирьох ієрогліфів, які разом становлять єдине ціле за семантикою, мають узагальнено переносне значення, мають експресивний характер і є членами речення. За внутрішньою структурою їх можна поділити на дві великі групи: чен'юї паралельної та непаралельної конструкції (Корольова, 2019, с. 20).

Прагнення до парності та симетрії у китайській мові можна пояснити особливістю складової структури китайської мови і навіть характером фонетичного ладу. Крім того, парна побудова є найбільш гармонійним способом втілення музичності китайської мови та задовольняє естетичні вимоги китайської культури (Кобжицкая, 2018, 132).

У чен'юях паралельної конструкції широко представлені різні типи паралелізму, а саме: паралелізм кількісний, лексико-семантичний, граматичний, а також паралелізм фонетичний. Це означає, що частини чен'юя цього класу рівні за своїм фізичним обсягом (однакова кількість слів), подібні за лексичним складом (лексико-семантична відповідність), ідентичні

в граматичному відношенні (аналогічна синтаксична структура), гармонійні у фонетичному відношенні (закономірні чергування тонів). За своїм фізичним обсягом чен'юями паралельної конструкції незмінно є утворення з чотирьох морфем, тобто чотирьох складів, кожен з яких зазвичай буває словом. Таким чином, чотири односкладових слова, а на письмі чотири ієрогліфа – ось та норма, той еталон, якому відповідають фразеологізми названого класу. Ідентичність синтаксичної структури чен'юїв даного класу проявляється в однаковій побудові його частин. Що стосується фонетичних відповідностей, то вони визначаються закономірними чергуваннями так званих рівних і ламаних тонів. Компоненти цієї групи пов'язані попарно в смисловому і граматичному відношеннях (Корольова, 2019, с. 21).

Основним фактором, що підвищує виразність чен'юїв паралельної конструкції, є використання синонімів, антонімів або слів, що входять в одну понятійну асоціацію (Войцехович, 2007, с. 57). Наприклад: 胆大心小 dǎn dà xīn xiǎo (букв.: «жовчний міхур великий, серце маленьке») – про хоробру, але обережну людину.

Велику роль у посиленні виразності чен'юї грають стилістичні прийоми – лексичний і семантичний повтор. Як відомо, повтор може бути розчленованим, і нерозчленованим. Паралелізм, як правило, супроводжує розчленований повтор, коли слова, що повторюються, йдуть на відстані. Наприклад: 全心全意 quǎn xīn quǎn yì – всім серцем і всіма помислами; від душі, від всього серця. В даному чен'юї використовується повтор слова «весь, цілком» і синонімічна пара 心 – 意 «душа, серце; бажання, намір» (Ошанин, 1983, с. 166).

Наявність паралельної конструкції у чен'юях допомагає перекладачеві виділяти їх в тексті та визначати як їх буквально, так і переносне значення стосовно цього контексту, а також перекладати їх з урахуванням даного контексту. Бачити внутрішню структуру чен'юїв корисно для того, щоб виділити їх у тексті та зрозуміти їх сенс. Щоб їх перекласти, необхідно знати,

які існують види чен'юїв з точки зору співвідношення їх прямого і переносного значення (Коротков, 1968, с. 75):

1. Збіг образної основи і переносного значення. Наприклад: 火上加油 huǒ shàng jiā yóu – підлити масла у вогонь. У цьому прикладі образне і переносне значення в китайській і українській мовах збігаються, тому їх переклад не становить особливої складності.

2. Збереження переносного значення при зміні образної основи (функціональний аналог). Наприклад: 装聋作哑 zhuāng lóng zuò yǎ – набрати в рота води (букв.: «прикидатися глухим і німим»).

3. Переклад чен'юїв без подібної образної основи фразеологізмом з образною основою в українській мові. Наприклад: 小题大作 xiǎo tí dà zuò – робити з мухи слона (букв.: «роздувати з дрібниці велику історію»).

4. Описовий переклад при відсутності аналога в українській мові. Наприклад: 打草惊蛇 dǎ cǎo jīng shé – завчасно знайти противника (букв.: «ворушити палицею траву і сполохати при цьому змію»).

5. Переклад парних утворень подібних до чен'юїв простими словами і словосполученнями української мови (не фразеологізмами). Наприклад, 千军万马 qiān jūn wàn mǎ – могутня армія (букв.: «тисячі солдатів і десятки тисяч коней»).

Чен'юї непаралельної конструкції за морфемним складом, відповідно до їхнього фізичного обсягу нерідко представляють собою слово з чотирьох морфем. Однак серед них зустрічаються також чен'юї іншого складу, зокрема вони складаються з п'яти і більше морфем. Чен'юї цієї групи не підкоряються лексико-граматичним обмеженням, характерним для чен'юїв паралельної конструкції, допускають найрізноманітнішу побудову за своєю синтаксичною структурою і лексичним складом. Чен'юї непаралельної конструкції, на відміну від чен'юїв першої групи, допускають використання службових слів. Нерідко в їх складі зустрічаються сполучники, прийменники, заперечні частки. Так, досить часто має місце одночасне вживання

прислівника 不 bù і сполучника 而 ér, що дозволяє висловити заперечення (Лесина, 2020, с. 701). Іноді можна спостерігати вживання подвійного заперечення, яке, будучи фігурою мови, підвищує експресивність чен'юїв (马国凡, 1978, с. 221). Наприклад: 不胫而走 bù jìng ér zǒu (букв.: «без ніг, але ходить») – швидко розповсюджуватися; швидко отримати знаність.

Чен'юй – основна й найбільш уживана складова частина фразеології китайської мови. Як у розмовному мовленні, так і на письмі люди часто використовують цей вид фразеологізмів, оскільки в багатьох випадках вживання чен'юй допомагає виразити значення більш чітко і лаконічно, додає мові краси і яскравого конотативного забарвлення. Наприклад, речення 这次考试他胸有成竹 zhè cì kǎoshì tā xiōng yǒu chéng zhú. Виділене словосполучення і є чен'юєм, що має значення «бути впевненим» (букв.: «мати бамбук у грудях»). Речення є лаконічним і має яскраве емоційне забарвлення (Федічев, 2006, с. 84).

Китайські дослідники зазвичай виділяють такі структурні та семантичні особливості фразеологізмів чен'юй:

1) *Цілісність складової структури.* Переважна більшість фразеологізмів чен'юй мають у своїй структурі чотири склади. Існують чен'юй, що нараховують іншу (звичайно – більшу) кількість складів, наприклад: 迅雷不及掩耳 xùn léi bù jí yǎn ěr (букв.: «коли грім загримить, не встигнеш закрити вуха») – як сніг на голову, як грім з серед ясного неба, тобто про дію, яка відбувається зненацька (Федічев, 2006, с. 84).

У чен'юї, що складається з чотирьох складів-морфем, ці морфеми часто групуються по дві у формі антитези. Деякі чен'юї складаються з синонімічних морфем, наприклад: 改头换面 gǎi tóu huàn miàn (букв.: «змінювати голову, замінити обличчя») – змінювати зовнішній вигляд. В цьому фразеологізмі використано дві синонімічні морфеми: 改 gǎi, що означає «змінювати щось» та морфема 换 huàn, що означає «замінити щось».

Інша частина чен'юїв складається з антонімічних морфем або ж морфем, що позначають протилежні явища (Федічев, 2006, с. 85): 发短心长 fà duǎn xīn cháng (букв.: «волосся коротше, а серце (думки) довші») – з віком ставати мудрішими; чим старший, тим розумніший. У цьому фразеологізмі використано дві антонімічні морфеми: 短 duǎn, що означає «короткий» та морфема 长 cháng, що означає «довгий».

Деякі чен'юї складаються з двох пар морфем – антонімічної та синонімічної (Федічев, 2006, с. 85), наприклад: 手舞足蹈 shǒu wǔ zú dǎo (букв.: «руки танцюють, ноги притоптують (в танці)») – стрибати від радості. Як ми бачимо, у фразеологізмі використано пару синонімічних морфем 舞 wǔ і 蹈 dǎo, які мають значення «танцювати», та пару антонімічних морфем 手 shǒu – «рука» та 足 zú – «нога».

2) *Цілісність значення.* Як відомо, найчастіше значення фразеологізму є цілісним, і чен'юї не є винятком. Значення переважної більшості чен'юїв не є просто сумою значень морфем, що його складають, як це має місце у звичайних словосполученнях, лише весь чен'юї цілком передає певне значення, у чому він подібний до слова. Ця особливість чен'юя може створити додаткові труднощі в оволодінні їхнім значенням і вживанням (Федічев, 2006, с. 85). Наприклад: 鼠目寸光 shǔ mù cùn guāng (букв.: «очі миші бачать не далі одного цуня») – не бачити далі свого носа.

У цьому фразеологізмі можна легко простежити значення кожної морфеми і дослівно цей чен'юї перекладається як «очі миші бачать не далі одного цуня», проте насправді цей вираз позначає дуже обмежену людину, яка має вузький світогляд. Його можна співвіднести з українським фразеологізмом «не бачити далі свого носа».

За джерелом походження переважну більшість чен'юїв можна віднести до двох груп:

1) ті, що були створені за часів функціонування сучасної китайської мови. Таких виразів порівняно небагато, проте вони вживаються дуже часто.

2) ті, що перейшли з давньокитайської мови. Їхня кількість значно більша і вони, в свою чергу, можуть мати один з двох шляхів походження:

а) чен'юї, що походять з давніх притч, оповідань, легенд;

б) чен'юї, що походять з творів давніх письменників, та часом видозмінені крилаті фрази (Федічев, 2006, с. 86).

Спадщина давньокитайської літератури дуже багата. Люди часто запам'ятовували найбільш влучні фрази з літературних творів, вживали їх у мовленні, згодом з них й утворилася велика кількість чен'юїв. Розуміння джерел походження того чи іншого ідіоматичного виразу допоможе нам зрозуміти його значення. Адже, як уже зазначалося, значення чен'юя у більшості випадків не є простою сумою значень його складових. Проте, з іншого боку, подвійне значення кожного з слів, що входять до складу чен'юя, тісно пов'язане зі значенням усього виразу. І саме знання джерела та шляху походження ідіоматичного виразу допоможе досліднику зрозуміти значення виразу, знаючи первинне значення його складових частин. Наприклад, уже згадуваний нами вираз 胸有成竹 *xiōng yǒu chéng zhú* – «мати у голові готовий план, бути готовим до чогось», якщо умовно «розкласти» його на частини, то він матиме значення: «у грудях мати бамбук». То чому ж «бамбук у грудях» означає «готовий план у голові»? Це стає зрозумілим, якщо дізнатися про джерело походження цього виразу. Він походить з оповідання, в якому розповідається, що в епоху Сун був художник на ім'я Вень Тун. Перед тим, як намалювати бамбук, він вже мав у серці його контури. Ми бачимо, що, тільки знаючи це оповідання можна зрозуміти, чому вираз, який дослівно перекладається як «мати бамбук у грудях», вживається у значенні «мати готовий план». Знання джерела походження виразів чен'юї допоможе краще, повніше осягнути їх значення і вживати їх більш влучно (Федічев, 2006, с. 87).

Іноді значення ідіоматичного виразу чен'юї є простою сумою значень слів, з яких він складається. Наприклад, вираз 力不从心 *lì bù cóng xīn* (букв.:

«сили не слухаються серця») вживається у значенні «мати бажання щось зробити, але бути не в змозі». Проте значення переважної більшості чен'юїв не є простою сумою значень слів, що його складають (Федічев, 2006, с. 87).

Китайські дослідники розрізняють такі види відношень між значеннями морфем, що складають чен'юй, та тим цілісним значенням, у якому вживається весь вираз. Значення чен'юй є переносним значенням морфем, що його складають (Федічев, 2006, с.87). Наприклад: 鼠目寸光 shǔ mù cùn guāng (дослівно: «очі миші бачать не далі одного цуня»). Оскільки очі мишей, як і очі людей, а також більшості ссавців можуть бачити лише невелику частину електромагнітного поля, а один цунь – це 3,3 см, то у переносному значенні цей вираз позначає людину з обмеженим світоглядом.

Подібні за значеннями ідіоматичні вирази чен'юй можуть мати відмінності у сфері або способі вживання (Федічев, 2006, с. 90). Наприклад: 遍体鳞伤 biàn tǐ lín shāng і 体无完肤 tǐ wú wán fū – обидва ці вирази мають значення «бути сильно пораненим» і є еквівалентами українського «живого місця не залишилося». Проте другий вираз має й переносне вживання – його можна використати у значенні «повністю заперечити та відкинути чиюсь думку» і є у цьому випадку близьким до українського фразеологізму «розбити у пух і прах; стерти з лица землі».

1.2. Дослідження структури і семантики соматичних фразеологізмів китайської мови

Соматична лексика (від грец. soma – тіло) – одна з універсальних лексичних груп в будь-якій мові. Як зазначає Г. Є. Крейдлін (2013), уявлення людей про тіло і тілесні об'єкти, про їх утворення, будову і функціонування, про способи взаємодії тіла із зовнішнім світом і внутрішніми системами людини, такими як психіка і розум, склалися дуже давно. Ці уявлення, що утворюють в сукупності фрагмент наївної картини світу, знайшли

відображення як в текстах різних жанрів і стилів, так і в тілесному знаковому невербальному кодї (с. 51-56).

У лінгвістичний побут термін «соматичний» вперше введений Ф. О. Вакком. Саме цей вчений зробив висновок про те, що соматизми належать до одного з найдавніших пластів фразеології (Старых, 2011, с. 80-85). Під фразеологічною одиницею з компонентом-соматизмом або соматичною фразеологічною одиницею у науковій літературі зазвичай розуміється фразеологізм, провідним або залежним компонентом якого є слово, що позначає не тільки зовнішні фізичні форми організму людини (голова, рука, ніс тощо), але й елементи серцево-судинної, нервової та інших його систем (кров, селезінка, мозок, печінка тощо) (Чень, 2013, с. 119-120).

Вибір цієї групи фразеологізмів як матеріалу для лінгвістичних досліджень обумовлений багатьма чинниками, по-перше, за словами М. М. Шанського (1999), соматична фразеологічна одиниця є «комунікативно значущою і високопродуктивною частиною фразеологічного складу» (с. 205). За підрахунками вчених, стійкі одиниці з компонентом-соматизмом складають близько 25% всього фразеологічного фонду мови і в силу своєї культурної специфіки є важливим об'єктом лінгвокультурного аналізу, тому не дивно, що ця група фразеологічних одиниць продовжує поповнюватися в сучасних мовах.

По-друге, у таких фразеологічних одиницях найчастіше яскраво проявляється антропоцентризм мовної картини світу, позаяк вони «виникають не стільки для того, щоб описати світ, скільки для того, щоб його інтерпретувати, оцінювати і виражати до нього суб'єктне ставлення» (Головня, 2012, с. 49). Породження і використання соматичних фразеологізмів допомагає людині пізнавати світ і свої власні якості через себе саму, частини свого тіла, загальні фізичні і психічні ознаки (Чень, 2013, с. 119-126).

По-третє, загальноприйнятою в науці є теза про те, що ідіоми є національно-специфічними одиницями мови, що акумулюють культурний

потенціал народу (Мокиєнко, 2005, с.158). Дослідження ролі мови в концептуалізації і категоризації світу, в пізнавальних процесах і узагальненні людського досвіду дозволяє лінгвістам довести, що «мова безпосередньо впливає на когнітивні процеси у свідомості людини, так само як і когнітивні процеси, а також ціннісні для тієї чи тієї культури чинники обумовлюють особливості формально-семантичної організації мов» (Араєва, Ли, 2014, с. 87). У фразеології ключем до відкриття коду культури служить тілесний код, який показує своєрідність мови, який увібрав національні традиції розуміння й осмислення явищ дійсності (Го, 2004, с. 22). Соматична фразеологія активно вивчається як в синхронному, так і в зіставному плані, проте, як зазначають лінгвісти, її порівняння в неспоріднених, далеких одна від одної мовах представлено ще недостатньо (Го, 2004, с. 26).

Фразеологічна картина світу з точки зору реалізації в ній соматичної лексики української і китайської мов допомагає виявити як загальні (універсальні), так і самобутні (унікальні) риси в певній національній культурі. Під фразеологічною картиною світу ми слідом за дослідниками розуміємо «уявлення людини про себе і навколишній світ, що фіксуються фразеологічними засобами мови і розглядаються як явище національно-культурної спадщини» (Веренич, 2012, с. 51).

Під фразеологічною одиницею з компонентом-соматизмом розуміємо фразеологізм, провідним або залежним компонентом якого є слово, що позначає зовнішні форми організму людини (голова, рука, ніс тощо) та елементи серцево-судинної, нервової й інших систем (кров, мозок, печінка).

Як стверджує Р. Ю. Мугу (2003), соматизми виступають єдиним семантичним полем із загальною родовою ознакою «частини тіла людини і вияви її організму». Залежно від характеру об'єкта номінації, його функцій, соматизми поділяють на:

- сомонімізми (служують для позначення частин людського тіла);
- остеонімізми (номінації кісток людського тіла та їхніх з'єднань);
- спланхнонімізми (найменування внутрішніх органів);

- ангіонімізми (служують для позначення кровоносної системи);
- сенсонімізми (назви органів чуття);
- лексика на позначення хвороб і виявів людського організму (с. 129).

У дослідженнях китайської фразеології важливе місце займає вчення про тіло у китайській культурі. Для традиційного китайського світогляду характерне пряме перенесення тілесних властивостей на природний світ і навпаки: світ сприймається як «одне тіло», або «однотілесність». Канали циркуляції «життєвої енергії» (ци) однаково присутні як у світі природному, так і у людському організмі (Го, 2004, с. 27).

У китайській медицині традиційним є уявлення про те, що тіло – це мікрокосм, тут представлено все, що існує у Всесвіті та його рухах. У міфології це знайшло відображення в міфі про Пань Гу – космічного гіганта, тіло якого розділилося і перетворилося на елементи Всесвіту. Одним словом, зв'язок людського тіла і світобудови в китайській традиції має аж ніяк не метафоричний, а буквальний сенс (Го, 2004, с. 27).

Референту «тіло» в китайській мові відповідають два синоніми – 身 shēn і 体 tǐ. Відмінність між ними полягає в тому, що 身 shēn – це, перш за все, «особистість», а 体 tǐ означає матеріальну субстанцію, або сукупність крові, мозку, кісток, плоті. В українській соматичній фразеології лексема «тіло» представлена мало. Лексема «тіло» у фразеологічній єдності виступає у своєму прямому значенні, близькому до значення у китайській мові (Го, 2004, с. 29).

Тіло людини певним чином орієнтоване у просторі. Існує фізіологічне розуміння космічної осі світу, пов'язаної безпосередньо з людиною, а будь-яке порушення порядку у світі часто описується як порушення космічної осі. У зв'язку з цим голова є джерелом високих істин, а низ людини має бути захований як носій непристойності, це об'єкт непристойних жартів і глузувань (Го, 2004, с. 31).

Лексема «голова» в українській мові часто виступає в метонімічному сенсі «розумово-психічна діяльність». У китайській мові прикладів зі словом 头 *tóu* «голова» у значенні «розумові здібності» відносно мало. Це пов'язано з тим, що в китайській народній культурі існує уявлення про те, що розумовою діяльністю, перш за все, керує 腦 *nǎo* «мозок». Якщо йдеться про інтелектуальні можливості людини, то фразеологічні єдності не можуть обійтися без соматизму 腦 *nǎo* «мозок» (Го, 2004, с. 34).

Лексема «волосся» (розглядається як складова частина голови) бере активну участь як в українській, так і в китайській фразеології. Метафоричне трактування має місце при вживанні слова «волосся» із зазначенням такої його властивості, як тонкість і неміцність. Більшість переносних значень лексеми «волосся» засновані на таких ознаках, як колір та довжина. У зв'язку з цим лексема «волосся» має метонімічне значення – «вік», так як з часом волосся сивіє і рідшає, що є ознакою старості (Го, 2004, с. 40).

Волосся в українській і китайській народній культурі пов'язані з деякими давніми віруваннями і звичаями. Так, за китайською традицією, молода пара під час одруження відрізає шматочки свого волосся і сплітає їх разом як символ того, що вони будуть вічно разом (Го, 2004, с. 43).

Референту «обличчя» в китайській мові відповідають два синоніми – 面 *miàn* і 臉 *liǎn*. 臉 *liǎn* відповідає українському слову «обличчя» та позначає частину фізичного вигляду людини. Проте 臉 *liǎn* (як і 面 *miàn*) може мати абстрактне значення, зокрема, слово 臉 *liǎn* використовується як метафора для характеристики різних рис характеру людини, пов'язаних з її суспільною поведінкою та відносинами з іншими людьми. Натомість, лексема 面 *miàn* «лице» в її метафоричному трактуванні – це характеристика особистості з точки зору її сприйняття іншими людьми. Як відомо, китаєць завжди високо цінує репутацію як свою власну, так і свого оточення. У китайській культурі поняття 面 *miàn* (іноді 臉 *liǎn*) «репутація» можна витлумачити як «стіна між людьми», оскільки 面 *miàn* має значення рахівного слова для стін, по обидві

сторони якої розташовуються свій і чужий світ. Кожен прагне побудувати свою «стіну» так, щоб вона була прикрашена зразковими манерами і тілесною красою 体面 tǐmiàn (букв.: «тілесне обличчя») (Го, 2004, с. 49).

У китайській мові існує багато фразеологізмів, побудованих на широкій палітрі кольорів обличчя, за допомогою якої передається внутрішній стан людини. Наприклад: 面有菜色 miàn yǒu cài sè (букв.: «обличчя зелене, як овочі») – «мати голодний вигляд».

У використанні назв частин обличчя у китайській та українській соматичній фразеології спостерігаються відмінності. Так, наприклад, у китайській мові існує фразеологізм із соматизмом «вії», а в українській мові відповідна фразеологічна єдність включає інший соматизм – «очі» (Го, 2004, с. 53).

Китайський соматизм 鬢 bìn – «скроневе пасмо волосся» (у стародавньому Китаї скроневе пасмо відрощували як чоловіки, так і жінки), а в українській фразеології відсутній соматизм «скроневе пасмо» (Го, 2004, с. 58).

Таким чином, обличчя людини складається з багатьох частин, які не завжди представлені в тілесному коді фразеології тієї чи іншої мови. Спостереження над фразеологією показують, що тілесний код вибирає ті риси особи, які є маркованими в культурі людей, які говорять відповідною мовою (Го, 2004, с. 60).

В українській фразеології метафоричні сенси лексеми «чоло» засновані на характеристиках цієї частини обличчя як передньої частини та верхньої частини особистої зони людини. Специфіка української фразеології з лексемою «чоло» виступає в метонімічному значенні, це частина голови і «місткість розуму» (Го, 2004, с. 65). У китайській фразеології дане значення лексеми 額 é «чоло» нами не знайдено.

У китайській мові лексема 眉 méi «брова», як соматизм, представлена у фразеологічних єдностях активніше, ніж в українській. В українській

фразеології лексема виступає в метафоричному значенні як місце на периферії, тоді як в китайській мові вона виступає як місце, близьке до людини і являє собою зону небезпеки. Брова також є однією з яскравих рис на обличчі і разом з іншими соматизмами грає важливу роль у міміці, що відображає внутрішній стан людини (Го, 2004, с. 68).

В українській мові лексема «око» є одним із найчастіших компонентів, що входять до складу фразеологічних єдностей. Як відомо, візуальне сприйняття людини у ситуації спілкування є надзвичайно інформативним та значущим. Саме тому існує велика кількість фразеологічних єдностей з компонентом «очі», які мають образне та експресивне забарвлення. У китайській фразеології є кілька виразів, що описують дії або стан людини за допомогою кольору 眼 уǎn «очей». Наприклад: 眼红 yǎnhóng (букв.: « [мати] червоні (запалені) очі») – «очі лопаються від заздрості; заздрити».

Очі як «дзеркало душі» давно стали об'єктом метафоризації. Різноманітність фразеологічних єдностей, які метафорично виражають внутрішній стан людини, пов'язані з роллю очей, яка присвоєна цьому органу у мовній свідомості при вираженні різноманітних емоцій. За допомогою лексеми «очі» передається здивування, хвилювання, обурення, прикрість чи байдужість (Го, 2004, с. 72).

Особливий інтерес являє собою лексема «ніс» у складі фразеологічної єдності. В українській мові фразеологічні єдності з компонентом «ніс» завжди мають негативну конотацію. Негативна аксіологізація соматизму 鼻 bǐ «ніс» також представлена в китайській мові (зазначимо при цьому, що частотність фразеологічних єдностей з цим компонентом в китайській мові набагато менша, ніж в українській).

Фразеологічні єдності з лексемами «рот» та його складовими (губи, зуби, язик) свідчать про те, що в українській та китайській фразеології тілесний код передає інформацію про сприйняття зовнішнього життя за допомогою лексем – назв різних зовнішніх органів. Іншими словами, в

одному семантичному полі одну й ту саму функцію «виконують» різні органи. Так, наприклад, в українській мові у складі фразеологічної єдності зі значенням «говоріння, спілкування людини» домінує участь лексеми *язик*, що позначає активний орган артикуляції. У китайській мові більшість фразеологічних єдностей з цим значенням включають до свого складу лексему «рот», що є узагальненим поняттям органу мови. Отже, в українській мові компонент «язик» у складі фразеологічних єдностей вживається частіше, ніж лексеми «губи», «зуби» або «рот», тоді як у китайській мові «рот» частіше зустрічається у фразеологічних єдностях, ніж одиниці «губи», «зуби» та «язик» (Го, 2004, с. 76).

В українській мові фразеологічні єдності з лексемою «шия» часто пов'язані зі смислами, що служать для утворення метафори, що означає стан людини – «перевантаження, важкість, втома, напруженість», причому зазвичай людина виявляється в такому стані не з власної волі. Також фразеологічні єдності з лексемою «шия» пов'язані з соціально значущим жестом і мають метафоричне значення «підпорядкування, приниження». В українській фразеології «гнути шию перед кимось» означає «принижуватися, підлещуватися» (Го, 2004, с. 79). У відповідній китайській фразеологічній єдності в цьому значенні вживається соматизм 腰 уāо «поперек» (Го, 2004, с. 82).

Метафоричні сенси лексеми «груди» в українській фразеології пов'язані із символом мужності та доблесті людей, які стали на захист чогось. Лексема «груди» бере участь в утворенні фразеологічної єдності зі значенням «фізичний контакт людей» (Го, 2004, с. 85). У китайській фразеології 胸 xīōng найчастіше входить до складу соматичних пар 胸襟 xīōngjīn «груди та поли» та 胸怀 xīōnghuái «груди та пазуха». 胸 xīōng у цих синонімах виступає у значенні «вмістище серця», органу, який у китайській культурі символізує переживання та душевні якості. 胸 xīōng в даному випадку має метафоричне значення «душа» і є джерелом душевного просвітлення й

істини. «Груди» можуть бути вмістищем деяких абстрактних понять (мрії, думки, прагнення до ідеалу тощо) (Го, 2004, с. 87).

В українській народній свідомості слово «живіт» уособлює тілесний початок, протилежний духовному. «Живіт» в українському сприйнятті відноситься до культурного низу, часто є об'єктом глузування (Го, 2004, с. 90). У метафоричному сенсі 腹 fù «живіт» і 背 bèi «спина» є антонімами як передня та задня частини людського тіла. У китайській фразеології морфема 腹 fù «живіт» регулярно виступає у складі соматичної пари 心腹 xīnfù «серце і живіт», де 腹 fù виступає у своєму прямому значенні. По відношенню до людини двосклад 心腹 xīnfù позначає «близьку людину, довірену особу». У китайській фразеологічній єдності лексема 腹 fù чи 肚 dù має метафоричний сенс як вмістище емоцій людини. У поєднанні з морфемою 量 liàng утворюється двосклад 肚量 dùliàng «об'єм живота», що позначає не тільки апетит, але і є метафорою характеру людини (Го, 2004, с. 93).

У китайській мові існує соматизм 肚皮 dùpí (букв.: «шкіра живота») – «тілесна оболонка людини» – утворений від 肚 dù «живіт». Китайська фразеологічна єдність 人心隔肚皮 rénxīn gé dùpí (букв.: «серце кожної людини приховано за шкірою живота») має в українській мові смисловий еквівалент: чужа душа – темний ліс. 肚皮 dùpí в даному випадку означає маску, за якою ніхто не може розглянути справжню душу (Го, 2004, с. 97). Існує також синонімічна фразеологічна єдність 知人知面不知心 zhī rén zhī miàn bù zhī xīn (букв.: «знати людину, знати її обличчя, не знати її серце»), в якому 肚皮 dùpí та 面 miàn «обличчя» є синонімами.

У свідомості тих, хто розмовляє українською і китайською мовами, фразеологічні єдності з компонентом «рука» мають різні сенси. Для носія української мови осмислення слова «рука» впливає із ситуації (Го, 2004, с. 99), для носія китайської мови це впливає не тільки з ситуації, а й з вибору слова, що називає певну частину руки (Го, 2004, с. 104). У китайській

фразеології відображені деталізовані найменування кожного суглоба. Наприклад, у китайській анатомії існує термін 上背 shàngbèi для позначення частини руки від плечового до ліктьового суглоба; у розмовній мові існує слово 胳膊 gēbo, яке позначає «частину руки від плечового суглоба до зап'ястя»; 手背 shǒubèi – «зовнішня, лицьова сторона руки»; 指 zhǐ – «пальці на руці». У китайській фразеології майже всі назви частин руки можуть позначати людину загалом – так здійснюється метонімічне перенесення (Го, 2004, с. 110).

Лексема «нога» широко використовується в українській фразеології. У семантичне поле «швидкий рух» в українській фразеології, крім лексеми «нога», входить також лексема «п'ята», а в китайській фразеології використовується лише лексема «стопа». Зазначимо, що в українській фразеології «нога» входить до складу багатьох фразеологічних єдностей. Що стосується китайської мови, то лексема 脚 jiǎo «нога в цілому» рідко зустрічається у фразеології внаслідок того, що в китайській мовній свідомості цей концепт представлений диференційовано (стегно, гомілка, ступня) (Го, 2004, с. 114).

Лексеми-синоніми 脚 jiǎo і 足 zú «ноги» входять до складу соматичних пар з лексемою 手 shǒu у фразеологічних єдностях з метафоричним сенсом. В українській фразеології широко використовується соматична пара «руки-ноги» в метонімічному сенсі («вся людина») (Го, 2004, с. 120).

Висновки до розділу 1

Фразеологія як наука посідає чільне місце серед лінгвістичних дисциплін та відіграє особливу роль, оскільки аналіз фразеологічного матеріалу дуже важливий для пізнання культури та ментальності народу. Мова і мислення кожного народу тісно пов'язані, отже, дослідивши мову, можна встановити ті образи, що фігурують у свідомості окремого народу.

Фразеологія – сукупність усталених зворотів певної мови, а також розділ науки про мову, що вивчає стійкі словосполучення – фразеологізми, їх ознаки, поділ на групи, утворення і походження. У фразеологізмах виражаються явища розумової діяльності, психічного стану, взаємин між людьми, стану людського організму, дається оцінка людей, явищ та дій.

Кожна розвинена мова, як відомо, має у своєму складі значну кількість стійких зворотів – фразеологізмів, що вживаються носіями мови завжди у звичному, усталеному форматі. Саме вони найвиразніше передають дух і нев’янучу красу мови, яку витворив народ упродовж віків для потреб спілкування в усній та писемній формах. Оскільки мова безперервно розвивається, разом із нею в постійному русі перебуває і її фразеологічний фонд. Фразеологізми – це найяскравіше відображення національної культури, її самобутності, її колориту. Фразеологізми – це хранителі таємниць історії, імператорських династій, великих битв, поразок і перемог. Знання і вміння правильно, доречно використовувати в мові фразеологізми завжди цінилося в Китаї і вважається показником освіченості й начитаності.

Згідно з класифікацією китайського лінгвіста Ма Гофаня, фразеологічні одиниці діляться на п’ять основних розрядів 成语 chéngyǔ, 谚语 yànyǔ, 歇后语 xiēhòuyǔ, 惯用语 guànyòngyǔ, 俗语 sùyǔ. За внутрішньою структурою поділяються на фразеологізми паралельної та непаралельної конструкції. Основний фактор, який підвищує виразність фразеологізму паралельної конструкції, є використання синонімів, антонімів та слів, що входять в одну понятійну асоціацію. Фразеологізми непаралельної конструкції, на відміну від перших, допускають використання службових слів. Фразеологізми, як правило, мають дві особливості: цілісність складової структури та цілісність значення. За джерелом походження є ті, що були створені за часів функціонування сучасної китайської мови, але переважна більшість походять з давніх творів.

У китайській фразеології важливе місце займає вчення про тіло у китайській культурі, а соматизми належать до одного з найдавніших пластів лексики. Під фразеологічною одиницею з компонентом-соматизмом або соматичною фразеологічною одиницею у науковій літературі зазвичай розуміється фразеологізм, провідним або залежним компонентом якого є слово, що позначає не тільки зовнішні фізичні форми організму людини, але й елементи інших його систем.

Референту тіло в китайській мові відповідають два синоніми – 身 shēn і 体 tǐ. Відмінність між ними у тому, що 身 shēn – це «особистість», а 体 tǐ – це «матеріальна субстанція».

У китайській мові лексема «голова» має три синоніми: 头 tóu, 脑袋 nǎodai та 首 shǒu та використовується у китайських соматичних фразеологізмах і в прямому, і переносному значеннях. Соматизм «мозок» часто використовується на позначення людини з інтелектуальними здібностями, а соматизм «голова» асоціюється з верховенством, вмістищем душі та розуму.

Лексема 发 має як пряме, так і переносне значення. У прямому значенні передає властивість тонкого волосся, а у переносному вказує на вік людини через опис її зовнішності та вказує на мудрість, яка приходить з часом.

Референту «обличчя» в китайській мові відповідають два синоніми – 面 miàn і 脸 liǎn. 脸 liǎn означає частину фізичного вигляду людини. Проте 脸 liǎn (як і 面 miàn) може мати абстрактне значення, зокрема, слово 脸 liǎn використовується як метафора для характеристики різних рис характеру людини, пов'язаних з її суспільною поведінкою та відносинами з іншими людьми. Натомість, лексема 面 miàn «лице» в її метафоричному трактуванні – це характеристика особистості з точки зору її сприйняття іншими людьми.

Лексема 眼 yǎn як «дзеркало душі» давно стали об'єктом метафоризації. Очі метафорично виражають внутрішній стан людини. За допомогою

лексемі «очі» передається здивування, хвилювання, обурення, прикрість чи байдужість.

Фразеологічні єдності з лексемами «рот» та його складовими (губи, зуби, язик) свідчать про те, що в китайській фразеології тілесний код передає інформацію про сприйняття зовнішнього життя за допомогою лексем – назв різних зовнішніх органів. Лексема «рот» є узагальненим поняттям органу мови.

Соматизм 胸 xiōng виступає у значенні «вмістище серця», органу, який у китайській культурі символізує переживання та душевні якості. 胸 xiōng може мати метафоричне значення «душа» і бути джерелом душевного просвітлення й істини, а також «груди» можуть бути вмістищем деяких абстрактних понять, такі як мрії, думки, прагнення до ідеалу тощо.

Морфема 腹 fù «живіт» регулярно виступає у складі соматичної пари 心腹 xīnfù «серце і живіт», де 腹 fù виступає у своєму прямому значенні. По відношенню до людини двосклад 心腹 xīnfù позначає «близьку людину, довірену особу».

У лексемі «рука» відображені деталізовані найменування кожного суглоба. Наприклад, у китайській анатомії існує термін 上背 shàngbèi для позначення частини руки від плечового до ліктьового суглоба; у розмовній мові існує слово 胳膊 gēbo, яке позначає «частину руки від плечового суглоба до зап'ястя»; 手背 shǒubèi – «зовнішня, лицьова сторона руки»; 指 zhǐ – «пальці на руці». У китайській фразеології майже всі назви частин руки можуть позначати людину загалом.

Лексема 脚 jiǎo «нога в цілому» рідко зустрічається у фразеології внаслідок того, що в китайській мовній свідомості цей концепт представлений диференційовано (стегно, гомілка, ступня). Лексеми-синоніми 脚 jiǎo і 足 zú «ноги» входять до складу соматичних пар з лексемою 手 shǒu у фразеологічних єдностях з метафоричним сенсом.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

2.1. Визначення поняття «метод» у мовознавстві та лінгвістичні методи дослідження

Загальнонаукову методологію застосовують в усіх або в переважній більшості наук, оскільки будь-яке наукове відкриття має не лише предметний, але й методологічний зміст, приводить до критичного перегляду прийнятого раніше понятійного апарату, чинників, передумов і підходів до інтерпретації досліджуваного матеріалу (Чмиленко, Жук, 2014, с. 7).

Дослідивши фактичний матеріал, маємо право стверджувати, що термін «фразеологізм» увів французький мовознавець Ш. Баллі, хоча вітчизняний вчений О. О. Потебня ще раніше поставив питання про знаковий характер фразеологізмів, виклав міркування з приводу їх «внутрішньої форми», вивчав їх значення, а В. Виноградов запровадив термін «фразеологічна одиниця» і запропонував ґрунтовну класифікацію фразеологізмів (Мойсеєнко, 2013, с. 159).

Оскільки фразеологія – одна з нових галузей мовознавства, то привертає до себе дедалі більшу увагу дослідників, тому за останні роки у вітчизняній та зарубіжній лінгвістичній науці знаходимо велику кількість праць, у яких розглядається широке коло питань з фразеології (Мойсеєнко, 2013, с. 160).

Фразеологізм – це поняття, яке набагато важче пояснити, ніж слово. Фразеологічні одиниці характеризуються великою різноманітністю структури та семантики, сферою та джерелами формування. Незважаючи на всю різнобічність вивчення фразеологізмів, ця галузь лінгвістичних досліджень продовжує викликати інтерес учених. Поза увагою дослідників поки що залишається низка проблемних питань, пов'язаних з методами

дослідження цих стійких виразів. Тому актуальним вбачаємо розгляд лінгвістичних методів, які використовуються під час дослідження фразеологічних одиниць (Денисова, 2016, с. 77).

Методологічний аспект вивчення цих одиниць висвітлюється у працях таких дослідників, як Ш. Баллі (метод семантичної ідентифікації), М. Алефіренко (порівняльно-зіставний метод), Н. Амосова (контекстологічний метод), В. Архангельський (варіаційний метод), В. Жуков (метод фразеологічної аплікації), О. Кунін (метод фразеологічної ідентифікації), Ю. Прадід, В. Ужченко (метод ідеографічного аналізу) та ін (Денисова, 2016, с. 77).

Проблема наукових методів є однією з найважливіших і водночас недостатньо розробленою в сучасній лінгвістиці. Для дослідження мовних явищ використовуються як загальнонаукові, так і специфічні (лінгвістичні) методи. Розглянемо як вони класифікуються в науковій літературі.

У «Словнику української мови» знаходимо таке визначення методу – по-перше, це спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя, по-друге, це прийом або система прийомів, що застосовується в будь-якій галузі діяльності (Білодід, 1970-1980, с. 692).

Як зазначає український мовознавець М. П. Кочерган (2000), метод – це система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства і мислення; шлях, спосіб досягнення певних результатів у пізнанні й практиці, тобто спосіб організації теоретичного і практичного освоєння дійсності (с. 207). Методи дослідження фразеологізмів стосуються насамперед засобів їх вичленування, встановлення характеристик, властивостей і диференційних ознак.

О. Селіванова (2006) під методом розуміє «спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності науковця з метою вивчення явищ і закономірностей певного об'єкта науки», а також «систему процедур вивчення об'єкта дослідження та / або перевірки отриманих результатів» (с. 339).

Зважаючи на широке й вузьке тлумачення методу, в мовознавстві вони диференціюються на загальні, до яких належать спостереження, індукція, дедукція, гіпотеза, аналіз, синтез, таксономія, порівняння, формалізація, ідеалізація, експеримент, фальсифікація й моделювання; та лінгвістичні, що є спеціальними методами й мають власну специфіку (Селіванова, 2006, с. 339-340).

На думку М. Алефіренка (2005), метод у лінгвістиці – це сукупність дослідницьких прийомів, методик і операцій, що використовуються для досягнення дослідницьких завдань відповідно до певної лінгвістичної теорії і принципів (методології) пізнання (с. 395). О. Ахманова (1966) подає таке визначення лінгвістичних методів – це сукупність прийомів, які використовуються в дослідженні мови (с. 232).

Оскільки фразеологічна одиниця є поняттям, яке набагато складніше пояснити, ніж слово, то для цілісного дослідження цих стійких сполук, на нашу думку, необхідно спочатку розглянути лінгвістичні методи, а потім методи дослідження фразеології (Денисова, 2016, с. 78).

Метод семантико-стилістичного аналізу (його нерідко називають ще стилістичним аналізом) «полягає у виявленні співвідношення мовних засобів, якими експресивно виражається інтелектуальний, емоційний чи естетичний зміст мовлення (або тексту) до змісту інформації» (Мацько, 2003, с. 14). П. С. Дудик називає його семантико-стилістичним методом (Дудик, 2005, с. 46).

Семантико-стилістичний метод зорієнтований на визначення функцій семантично окремої чи окремих мовних одиниць – від морфеми (кореня слова, афіксів) і до тексту. З'ясовується своєрідність і залежність стилістичної функції мовної одиниці від її семантики (Дудик, 2005, с. 46).

Будь-який лінгвістичний опис, пов'язаний із виходом за межі однієї мови, передбачає встановлення їх подібностей і відмінностей. Для цього використовують зіставний метод. *Зіставний метод* (контрастивний, типологічний) – сукупність прийомів дослідження й опису мови через її

системне порівняння з іншою мовою з метою виявлення її специфіки. Цей метод застосовується до вивчення будь-яких мов – споріднених і неспоріднених. Він спрямований на сучасний стан мови. Головним його предметом є дослідження структури мови в її подібностях і відмінностях (Кочерган, 2010, с. 367).

Зіставний метод спрямований передусім на виявлення відмінностей між зіставляваними мовами, він ніби є зворотним боком порівняльно-історичного: якщо порівняльно-історичний метод має на меті встановлювати відповідності, то зіставний насамперед шукає відмінності (Кочерган, 2010, с. 368).

Зіставний метод установлює між порівнюваними мовами відношення контрасту на всіх мовних рівнях: діафонію (фонологічні розходження), діаморфію (граматичні розходження), діасемію (семантичні розходження) і діалексію (лексичні розходження) (Кочерган, 2010, с. 368). Завдяки цьому методу нами було виявлено спільне і відмінне між соматичними фразеологізмами китайської і української мов.

Метод суцільної вибірки передбачає фіксацію всіх випадків появи певного явища у тексті, словнику. Механічна вибірка забезпечує розподіл одиниць, що досліджуються рівномірно по генеральній сукупності. Практика показує, що це основний спосіб організації вибірки, коли елементи для аналізу обираються у певному порядку, який визначає сам дослідник (Борисенко, 2010, с. 51). Метод суцільної вибірки полягає в тому, щоб відібрати матеріал китайською мовою в цілях проведення дослідження. Даний метод допоміг нам обрати фразеологічні одиниці саме із соматичним компонентом.

Структурний аналіз полягає в дослідженні елементів кожного явища та їхніх зав'язків (структури). Мета структурного аналізу – вивчення певного явища (зокрема, мови) як цілісної функціональної системи, елементи й частини якої співвіднесені й пов'язані строгими зв'язками. Це несуперечливий, об'єктивний і економний опис фактів (Бацевич, 2004, с. 20).

У мовознавстві найпоширенішими методиками структурного аналізу визнають дистрибутивний (вивчення дистрибуції, тобто розподілу окремих одиниць в тексті, дискурсі), безпосередніх складників (тобто подання синтаксичної структури комунікативної одиниці у вигляді ієрархії складових елементів), трансформаційний (визначення синтаксичних і семантичних подібностей і відмінностей між мовними об'єктами через подібності й відмінності в наборах їх трансформацій) і компонентного аналізу (розщеплення значення слова на складові елементи), їх застосування у лінгвістиці ХХ ст. мало своїм наслідком детальний опис елементів і категорій усіх рівнів мовної системи (Бацевич, 2004, с. 20).

2.2. Методи дослідження фразеологічних одиниць в сучасній фразеології

Вітчизняна фразеологічна школа пропонує низку методів фразеологічного опису мови, спираючись на давні мовознавчі традиції. У науково-теоретичній літературі питання виокремлюють близько десяти основних методів дослідження фразеології, деякі з них виявляють надзвичайну подібність у принципах застосування. В основному методи дослідження фразеології можна згрупувати щодо вузького (Л. Авксент'єв, Н. Амосова, В. Жуков, В. Мокієнко, В. Телія, О. Бабкін та ін.) або широкого (Л. Булаховський, М. Шанський, Л. Ройзензон, І. Чернишова, В. Архангельський, Л. Скрипник та ін.) підходу до розуміння обсягу фразеології.

Методи, що передбачають вузьке розуміння фразеології – це контекстологічний метод, метод семантичної ідентифікації, метод аплікації, метод оточення та ін. Методи, що стосуються широкого розуміння фразеології – це варіаційний метод, метод фразеологічної ідентифікації, комплексний метод та ін. Прихильники вузького і широкого розуміння

фразеології мають різний підхід до методів дослідження, які власне залежать від визначення обсягу фразеологічного складу мови.

Метод вивчення фразеологічних одиниць вперше запропонувала Н. Амосова. Дослідниця розробила *контекстологічний метод* вивчення фразеологізмів, який ставив за мету позбутися логіко-семантичного трактування явища (Ковалик, 1977, с. 8). Основні його принципи повинні лягти в основу будь-якого методу вивчення фразеології: вивчення фразеологічних одиниць в умовах їхнього вживання у реченні, вивчення контекстуальної взаємодії слів, а також врахування специфіки мови. Умови постійного контексту дають змогу класифікувати фразеологізми. Так словосполучення «широка коса» може означати смугу суходолу, волосся та знаряддя для косіння трави.

Контекстологічний метод вивчення фразеології (або метод найближчого контекстуального оточення) дозволяє залучити до сфери фразеології словосполучення, які утворюють постійний контекст (напр. термінологічні словосполучення, ідіоми, фраземи), тому що слова у таких стійких словосполученнях не виражають тієї ознаки, яку вони виражають у змінному контексті, вони є повністю або частково переосмислені.

Дослідження фразеологічних одиниць цим методом, на думку Н. Амосової, забезпечує максимальну об'єктивність, тому що звільняє від одностороннього, психологічного, логістичного або стилістичного трактування фразеологічних одиниць, які є одиницями постійного мінімально контексту з незмінним лексичним складом, в якому вони реалізуються (Амосова, 1989, с. 28-30). Н. Амосова пропонує максимально лімітувати варіантні компоненти фразеологічних одиниць і вважає, що фразеологію слід вивчати у синхронному плані. Суть контекстологічного методу Н. Амосової у визначенні найближчого контекстного оточення фразеологічних одиниць, в якому дана фразеологічна одиниця реалізується семантично.

У теорії контекстологічного методу дослідження детально розроблено три основні принципи – аналіз взаємодії слів-компонентів фразеологічних одиниць у контексті, специфіка організації фразеологічних одиниць досліджуваної мови та функціональний аспект дослідження фразеологічних одиниць у реченні (Амосова, 1989, с. 8). Найближче контекстне оточення фразеологічних одиниць також є основним при семантичній класифікації.

Власне контекст Н. Амосова вважає основною ознакою фразеологічних одиниць, тому вирізняє два види контексту – постійний і змінний. При цьому, постійний контекст – це фіксоване словосполучення з максимально обмеженою кількістю варіантних компонентів; у змінному контексті словосполучення характеризується варіантними компонентами, які не порушують семантичної цілісності висловлювання. Але контекстологічний метод Н. Амосової не дозволяє однозначно відмежувати фразеологічні одиниці від словосполучень вільного вживання, тому за цим методом до фразеології зараховують також термінологічні вирази (Амосова, 1989, с. 68).

Метод оточення є близьким до контекстологічного. За допомогою даного методу, структуру фразеологізму можна визначити як систему зв'язків між словосполученням та елементами контекстного оточення, що з цією фразеологічною одиницею пов'язане, тому що контекст є важливою умовою реалізації значення фразеологічної одиниці і має безпосередній вплив на функціонування фразеологічної одиниці. Метод оточення розробив і запровадив М. Тагієв (Баран, 2008, с. 87). У своїй теорії він зазначав, що найближчий контекст разом з фразеологічною одиницею називається конфігурацією, і що конфігурація – це конструкція, яка утворена на основі власне структурного зв'язку між фразеологічною одиницею і семантично зв'язаною з нею мовною одиницею. Конфігурація складається з самої фразеологічної одиниці, тобто ядра, і її найближчого оточення, тобто контексту.

Теорія фразеологічного оточення, опрацьована М. Тагієвим, має свої особливі риси. Від теорії контекстологічного дослідження фразеології вона

відрізняється тим, що в ній не акцентується увага на постійному контекстуальному оточенні і тому питання фразеологічності М. Тагієв намагається розв'язати на основі принципу мовного оточення, яке стосується всього словосполучення (Баран, 2008, с. 88). Застосовуючи теорію оточення, перш за все аналізуються зовнішні і структурно обов'язкові компоненти, які дають характеристику для всієї фразеологічної одиниці, а не окремим її складникам.

Що особливо важливо, метод оточення застосовують для виявлення двох видів зв'язків між словами: 1) валентних відношень слів, що виступають як компоненти фразеологічної одиниці; і 2) зв'язку між словами, який не поширюється на компоненти словосполучення, а належить усьому словосполученню, яке, в свою чергу, може вільно вступати у зв'язки з іншими словами у реченні.

Цей метод застосовують, щоб відокремити фразеологізми від не фразеологізмів і початково він був запропонований для дієслівних фразеологічних одиниць, але його застосовують до всіх типів фразеологічних одиниць. Метод оточення М. Тагієва передбачає вузьке розуміння обсягу фразеології і не дозволяє залучити крилаті вислови, приказки, прислів'я, термінологічні сполучення, тому що вони не мають постійного контекстуального оточення. Цей метод не позбавлений деяких недоліків. Застосовуючи метод оточення, не завжди можна відмежувати фразеологічні одиниці від словосполучення вільного вжитку. Як вказують М. Копиленко і З. Попова (2006), метод оточення дозволяє виявити усі словосполучення, але не дає їх чіткої диференціації (с. 251).

Найбільш повно дослідити фразеологічні одиниці дозволяє *метод фразеологічного аналізу*, розроблений О. Куніним (1996), який водночас поділяється на метод фразеологічної ідентифікації та метод фразеологічного опису (с. 242).

Один із найпоширеніших мовознавчих методів є *метод фразеологічного опису*, або, як ще його називають, описовий метод, який

служить для виділення різних типів фразеологізмів. Опис фактів мови є їх якісним аналізом, їх систематизацією, що створює теорію елементів і частин мовної структури. Описовий метод і його прийоми (спостереження, узагальнення, інтерпретація, класифікація, опозиційний прийом) застосовуються при дослідженні для: 1) процедури збору фактичного матеріалу з лексико- і фразеографічних джерел, словників крилатих висловів, видань пареміологічного характеру, а також із творів сучасної художньої літератури та публіцистики; 2) укладання картотеки мовного матеріалу; 3) опису властивостей, ознак та суттєвих характеристик досліджуваних мовних одиниць; 4) їх систематизації та класифікації; 5) об'єднання фразеологічних одиниць в різні парадигматичні групи на основі спільності й відмінності; 6) інтерпретації структурних та семантичних особливостей фразеологічних одиниць; 7) пояснення функціонування досліджуваних фразеологічних одиниць на певному етапі розвитку мови тощо (Мойсеєнко, 2013, с. 160).

Метод фразеологічного опису є надзвичайно важливим, тому що для його застосування використовують такі прийоми як інтерпретація, узагальнення, спостереження; прийом класифікації різних типів фразеологічних одиниць; прийом суцільної вибірки для інвентаризації та зібрання фактологічного матеріалу, почерпнутого з різних лексикографічних, фразеографічних, пареміологічних джерел, збірок крилатих висловів та публіцистичних видань, творів сучасної художньої літератури та Інтернет джерел; прийом систематизації і укладання картотеки зібраного фактологічного матеріалу; прийом статистичної обробки фактологічного матеріалу, відсоткові й кількісні дані для узагальнення результатів проведеного аналізу; прийом зіставного аналізу фразеологічних одиниць для тлумачення і опису особливостей, властивостей, характеристик та ознак фразеологічних одиниць; на основі явища протилежності й подібності прийом опозиційності для виокремлення парадигматичних груп фразеологічних одиниць, фразеологічних синонімічних/антонімічних пар, слів вільного вжитку і груп семантичної близькості фразеологізмів; прийом

узагальнення ознак фразеологічної варіантності; прийом мовної інтерпретації особливостей структури та семантики фразеологічних одиниць і пояснення функціонування фразеологічних одиниць. Метод фразеологічного опису базується на різних видах переосмислення, що пов'язано з семантичною структурою фразеологічних одиниць (Копыленко, 2006, с. 75–78).

Метод фразеологічного опису застосовується для того, щоб дати точний, повний і вичерпний аналіз фразеологічних одиниць. Його основна суть – інвентаризація та систематизація фразеологічних одиниць, а практичне застосування полягає у відображенні суспільних проблем, які виявляються на різних етапах розвитку мови. Метод фразеологічного опису використовується при укладанні різного роду словників фразеологічних, орфографічних, орфоепічних, тлумачних.

Метод фразеологічної ідентифікації був вперше запропонований О. Куніним. Він служить для виявлення фразеологічності того чи іншого сполучення слів та приналежністю його до ідіом, встановлення тотожностей слів і синтаксичних конструкцій, які утворюють фразеологізми, з їхніми вільними аналогами. Цей метод оснований на різних типах фразеологічних значень, співвідношенні елементів до всієї структури, а також допомагає виділяти фразеологізми серед складних слів та словосполучень. В ідіомах семантична стійкість виражається в повному або частковому переосмисленні (Мойсеєнко, 2013, с. 160).

Метод аплікації, що вважається різновидом методу ідентифікації, є обмежений у виборі змінних, що встановлює відмінні структурно-семантичні організації фразеологізму від сполучень, утворених відповідно до регулярних закономірностей вибору й комбінації тощо. Фразеологія пропонує різні типи класифікацій фразеологічного складу мови залежно від властивостей фразеологізмів і методів їхнього дослідження.

В. Жуков (1967) під методом фразеологічної аплікації визначає процес нашарування фразеологізму на вільне словосполучення того ж лексичного складу, або співвідношення загального значення фразеологізму з системою

значень слів вільного вживання, якщо не можна утворити відповідного вільного словосполучення (с. 17). За допомогою цього методу нами визначено межу фразеології, виявлено варіантні властивості фразеологізмів, а також ступінь їхньої семантичної цілісності.

Наступний метод вивчення фразеологічних одиниць – *варіаційний*, який був запропонований В. Архангельським у 70-х роках ХХ ст. (Ковалик, 1977, с. 10-12). При використанні варіаційного методу В. Архангельський (1964) основне значення приділяв класифікації фразеологізмів, структурній організації фразеологічних одиниць, вченню про особливості компонентного складу фразеологічних одиниць, визначенню основних типів фразеологічних одиниць, що було особливо значущим для розвитку фразеологічної науки другої половини ХХ ст. (с. 10-11). В основу варіаційного методу покладено насамперед широке розуміння обсягу фразеології, підхід до фразеології як до системи мовних знаків та вивчення можливих варіантних фразеологічних одиниць, комплексний підхід до вивчення особливостей компонентів фразеологічних одиниць, виділення фразеологічного рівня і фразеологічної семантики як особливої категорії мови.

Варіаційний метод дослідження фразеологічних одиниць має такі характерні особливості: комплексне вивчення фразеологічних одиниць та їх компонентів як одиниць мовної структури; вивчення варіантних фразеологічних одиниць, які вживаються у конкретних мовленнєвих ситуаціях в окремому хронологічному періоді; виокремлення значення фразеологічних одиниць як особливої лінгвістичної категорії мовного знака. На основі запропонованого методу В. Архангельський виділяє щонайбільше сімнадцять основних ознак фразеологічних одиниць, які обґрунтовує з позиції внутрішньої залежності слів-компонентів, і додає ще п'ять ознак для виділення фразеологічних одиниць, до найважливіших зараховує знання носіїв мови. За варіаційний методом В. Архангельського дещо складно відмежувати фразеологічні одиниці від слів вільного вжитку, тому що не чітко визначено диференційні ознаки, які відрізняють фразеологію від інших

словосполучень. В. Архангельський розглядає фразеологічний склад мови як систему, що дозволяє залучати до опису як номінативні, так і інші типи фразеологізмів (Бобков, 2016, с. 370).

Особливостями цього методу є: а) комплексне вивчення фразеологічних одиниць та їх компонентів як одиниць мовної структури; б) вивчення варіантних фразеологічних одиниць, які вживаються у конкретних мовленнєвих ситуаціях; в) виокремлення значення фразеологічних одиниць як особливої лінгвістичної категорії мовного знака. Однак, за варіаційний методом складно відмежувати фразеологічні одиниці від слів вільного вжитку, тому що не чітко визначено диференційні ознаки, які відрізняють фразеологічні одиниці від вільних словосполучень (Калинюк, 2019, с. 48).

Необхідно зазначити, що саме варіаційний метод має найбільше характерних особливостей. В. Архангельський основне значення приділяв класифікації фразеологізмів і їх структурі зокрема.

Комплективний метод дослідження фразеології був розроблений С. Гавриним. Згідно з цим методом виділяють три типи спеціалізованих комплективів, або сполучення слів: 1) експресивно-образні, 2) еліптичні, 3) гносеологічні (афоризми, складні терміни) (Зорівчак, 1983, с. 24-26). С. Гаврин виділяє також змішані типи комплективів, які за своїми ознаками не відповідають жодній з трьох зазначених груп. Наприклад: яблуко від яблуні недалеко падає.

В основу комплективного методу покладені наступні принципи: а) специфіка фразеологічних одиниць розкривається шляхом виявлення їх основної функції; б) комплективні фразеологічні якості мовних одиниць знаходяться в певних систематичних відношеннях, що є основою принципу системного опису фразеології.

Широко використовується на практиці *метод компонентного аналізу*, оскільки це зручний спосіб систематизації словесних значень фразеологічних одиниць. Цей метод репрезентує систему прийомів лінгвістичного вивчення значень, сенс якої полягає в розділенні значення фразеологізму на складові

компоненти, які ще можуть називатися семами, семантичними множниками або маркерами. Одиниці можуть різнитися чи об'єднуватися між собою за цими ознаками. Шляхом зіставлення фразеологічної одиниці з іншими одиницями, що спільні з нею семантично, здійснюється виділення складових компонентів (сем). Цей метод дозволяє глибше проникнути в семантичну структуру фразеологічних одиниць, виокремити їхні складові компоненти, виявити синонімічні, омонімічні ряди та антонімічні пари.

Сутність методу компонентного аналізу полягає в описі структурної організації значення як набору мінімальних семантичних компонентів, кожний з яких виконує свою функцію і пов'язаний з іншими певними ієрархічними відношеннями (Кочерган, 2000, с. 230). Для компонентного аналізу важливим є встановлення не тільки сем, а і їхньої структурної організації, тобто місця і ваги кожної семи в компонентній (семній) структурі значення, оскільки компонентний склад значення розглядається не як проста сукупність елементів, а організована структура, репрезентована за допомогою певної метамови.

Метод ідеографічного аналізу лежить в основі дослідження таких науковців, як Ю. Прадід та В. Ужченко. Перевагами цього методу є можливість узагальнення і класифікації усього фразеологічного фонду за тематикою. Використання цього методу дає змогу укладати фразеологічні словники, об'єднані за певним тематичним принципом (Прадід, 1997, с. 156).

Лінгвокультурологічний аналіз використовується для визначення культурних особливостей семантики фразеологічних одиниць. Більшість дослідників вважають, що фразеологізми – це знаки мовної культури. Наприклад, О. Галинська (2011), розглядає фразеологічні одиниці як особливі мовні знаки, як засоби зберігання і передачі культурної інформації. Науковець зазначає, що лінгвокультурологічний напрям у фразеології досліджує взаємодію мови і культури крізь призму культурно-національної свідомості та її фразеологічної презентації (с. 72).

На думку В. Маслової (2004), фразеологія зосереджена на дослідженні взаємодії мови, яка виступає транслятором культурної інформації, культури з її установками і перевагами та людини, що створює цю культуру, користуючись мовою. В. Маслова розглядає фразеологізми як тексти, що зберігають культурну інформацію (с. 75).

Метод лексикографічного та фразеографічного аналізу дає змогу порівняти експлікації значень досліджуваних мовних одиниць у словниках, виданих у різні періоди, з метою верифікації їхньої семантики, а також підтвердження факту існування структурних і семантичних видозмін фразеологічних одиниць (Денисова, 2016, с. 80).

Метод кореляції мовних і позамовних явищ застосовується для виявлення взаємозв'язку та взаємообумовленості соціальної сфери життя носіїв мови і її відображення у семантичній структурі досліджуваних мовних одиниць. Він дозволяє також встановити причини виникнення і розвитку фразеологічних одиниць та охарактеризувати понятійний зміст і семантику власних назв (Мойсеєнко, 2013, с. 161).

В історії мови існує чимало випадків, коли фразеологічні одиниці виникали внаслідок найнеймовірніших асоціацій. Виявити логіку в розвитку такого типу асоціативних рядів буває часом зовсім неможливо навіть при ґрунтовному психо-лінгвістичному аналізі (Мойсеєнко, 2013, с. 161).

Передача саме національно забарвлених фразеологізмів викликає найбільші труднощі при перекладі, оскільки такі фразеологічні одиниці були народжені за допомогою різних культурних традицій. Часто для утворення фразеологічних одиниць з однаковою чи схожою семантикою слугували абсолютно різні джерела. Оскільки простий переклад тексту, в якому міститься той чи інший фразеологізм із національно-специфічним змістом, є в більшості випадків недостатнім для його інтерпретації, дослідження культурно-національної конотації фразеологічних одиниць повинно проводитися з урахуванням як мовних, так і позамовних чинників. З цією метою у дослідженні фразеологізмів застосовується лінгвокраїнознавчий

коментар фразеологічного значення досліджуваних мовних одиниць для уточнення їх семантичної структури (Мойсеєнко, 2013, с. 161)

Висновки до розділу 2

Методологічний аспект вивчення фразеологічних одиниць висвітлюється у працях багатьох дослідників. Ш. Баллі запропонував метод семантичної ідентифікації, М. Алефіренко – порівняльно-зіставний метод, Н. Амосова – контекстологічний метод, В. Архангельський – варіаційний метод, В. Жуков – метод фразеологічної апікації, О. Кунін – метод фразеологічної ідентифікації, Ю. Прадід та В. Ужченко – метод ідеографічного аналізу та ін.

Для дослідження соматичних фразеологізмів нами було використано як лінгвістичні методи, так і методи власне фразеології. Проведений аналіз методів і прийомів дає змогу позначити інструментарій, що застосовувався для нашого дослідження фразеологічного фонду китайської мови: мовознавчі методи дослідження, а саме семантико-стилістичний метод, зіставний метод, метод суцільної вибірки, структурний аналіз та фразеологічні методи, серед яких контекстологічний метод, метод оточення, метод фразеологічного аналізу, який поділяється на метод фразеологічної ідентифікації та метод фразеологічного опису, метод апікації, варіаційний метод, комплікативний метод, метод компонентного аналізу, метод ідеографічного аналізу, метод лінгвокультурологічного аналізу, метод лексикографічного та фразеографічного аналізу, метод кореляції.

Нами було використано семантико-стилістичний метод для визначення функцій семантично окремих фразеологічних одиниць, зіставний метод для виявлення спільних і відмінних особливостей між соматичними фразеологізмами китайської і української мов, метод суцільної вибірки для відбору фразеологічних одиниць саме із соматичним компонентом китайською мовою в цілях проведення дослідження, структурний аналіз для

визначення структури соматичних фразеологізмів, метод лінгвокультурного аналізу для визначення культурного аспекту вживання соматичних фразеологізмів у китайській мові.

РОЗДІЛ 3

СОМАТИЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

В українській мові найчастіше зустрічаються соматизми голова, око, рука, нога та язик. У китайській мові першість належить соматизмам тіло, голова, серце, волосся, око, рука, нога та живіт. Різниця також проявляється в тому, що в українських соматичних фразеологізмах рідко використовуються назви внутрішніх органів, наприклад: кишка, селезінка, легені, жовчний міхур, а в китайській мові, навпаки, соматичних одиниць із такими компонентами досить багато.

Людина починає кодування культурного простору за допомогою символів із самого себе, саме тому різні соматизми виконують функцію символів. «Символ – це образ із невичерпною багатозначністю, знак і глибинний зміст якого перебувають у стані напруги та визначають семантичну перспективу його розвитку» (Суськин, 2000, с. 88).

Соматизми у своєму символічному значенні уособлюють ті чи інші якості, властивості самої людини. «За соматичними органами закріплені універсальні функції, що призвело до закріплення за лексемами, що позначають ці частини тіла, певного символічного значення. Так, наприклад, рот – символ мови; нога – символ ходьби, руху; голова – символ думки, розуму; рука – символ роботи, влади; очі – символ зору» (Ибрагимова, 1993, с. 19). О. Д. Райхштейн також зазначає, що «у всіх досліджених мовах голова пов'язується з інтелектом, серце – з емоціями, рот і язик – з мовою, рука – з практичними діями тощо» (Райхштейн, 1980, с. 143).

3.1. Соматичні фразеологізми з соматизмом «тіло»

Людське тіло у традиційній культурі моделювало у собі весь всесвітній простір. Ті, що зіставлялися з чоловічим і жіночим началом три його

вертикальні частини (голова, тулуб і ноги) ставали вихідними точками для моделювання навколишнього простору. Леонардо Да Вінчі, відтворюючи аналогію людина – світ, говорить про неї як про безперечну: «Людина названа давнім малим світом, – і немає суперечки, що назва ця доречна, бо як людина складена із землі, води, повітря та вогню, так і тіло землі. Якщо в людині є кістки, що служать їй опорою, і покрити з м'яса – у світі є скелі, опори землі...» (Кузьмин, 2010, с. 55).

В українській культурі тіло розуміється, передусім, як якась матеріальна категорія; зовнішня оболонка. Воно представляється і як якась конструкція, змонтована з різних елементів: голови, рук, ніг тощо, – утворюючи єдине ціле. У той же час тіло може розглядатись і як окрема частина людського організму – тулуб, корпус. Таким чином, межі самого поняття «тіло» навіть у межах однієї культури виявляються дуже розмитими. Значення цієї лексеми може звужуватися або, навпаки, розширюватися залежно від контексту (Маслова, 2010, с.8).

З метою прояснення природи тілесності нами були проаналізовані лексеми, що позначають тіло людини. Фразеологізми з компонентом «тіло» в українській та китайській мовній свідомості представлені по-різному. Особливості мовної картини світу та типи культури різних народів по-різному моделюють образ людини. Тому бачення світу носіями різних мов по-своєму накладає відбиток на те як створюється образ людського тіла, як номінується людина в соматичній фразеології через частини тіла в мовній свідомості представників різних лінгвокультур.

Оскільки в подальшому дослідженні ми пропонуватимемо китайські фразеологізми для порівняння з українськими, слід зазначити, що в китайській мові слово тіло представлене двома складовими морфемами 身 shēn і 体 tǐ та двоскладовою морфемою 身体 shēntǐ, яка вживається і в складеному вигляді одночасно, як єдиний ієрогліф, єдиний знак, що вказує на одне спільне значення. Лексема 身 shēn більш абстрактна порівняно з

лексемою 体 tǐ, вона містить сенс загальної назви тіла людини цілком. 身 shēn дає уявлення про тілесний образ людини, який не членується на частини:

身无分文 shēn wú fēn wén (букв.: «тіло не має ні копійки») – про бідну людину.

Друга лексема 体 tǐ може використовуватися лише у значенні частин тіла:

遍体鳞伤 biàntǐ línshāng (букв.: «все тіло в ранах; немає живого місця») – про поранену людину.

В українській мовній свідомості концепт тіло тісно пов'язане з концептом душа, і звичайно цей зв'язок знайшов відображення в українській соматичній фразеології. Душа і тіло утворюють нерозривну єдність, яка забезпечує життєдіяльність людини. Найчастіше тіло вважається формою, а душа – змістом людини, а отже, вона є провідним елементом у цьому союзі. Зазвичай ці концепти перебувають в опозиції: тіло – матеріальний початок – протиставляється душі – духовному початку людини, але в будь-якому випадку одне без іншого існувати не може: душею і тілом, тіло без душі, тільки душа в тілі тощо. Душа, як і тіло, «зазнає» різних відчуттів і стану, через те, що людина розглядає світ душі крізь призму свого тіла, тобто виявляє міфічне тіло душі, яке може відчувати відчуття, подібні до тих, що відчувають органи людського тіла (Русецкая, 2012, с. 18).

Український соматичний фразеологізм душа в п'яти пішла відповідає китайському соматичному фразеологізму:

魂不附体 hún bù fù tǐ (букв.: «душа розсталася з тілом») – душа в п'яти пішла, вони використовуються, коли потрібно передати стан переляку.

В українській фразеологічній картині світу фізичний стан тіла повинен гармоніювати з душевним станом людини: у здоровому тілі – здоровий дух, тобто турбота про здоровий стан тіла призведе до здорового стану розуму та комфортним відчуттям у душі; для того, щоб людина могла мати здоровий

душевний стан, треба щоб і тіло знаходилося в чудовому стані. У китайській фразеології існує еквівалент, який повністю збігається за сенсом:

健康的精神寓于健康的体魄 jiànkāng de jīngshén yùyú jiànkāng de tǐpò (букв.: «здорова душа – здорове тіло») – у здоровому тілі – здоровий дух.

І тіло, і душа в китайській фразеології можуть відчувати почуття втрати: 身心交病 shēn xīn jiāo bìng (букв.: «тіло і душа одночасно стомлені») – хворіти душею і тілом; бути фізично хворим та душевно засмученим.

В українській фразеології тіло нерідко сприймається як предмет володіння. Наприклад, фразеологізм душа Божа, тіло государеве, а спина панська (Даль, 1863-1866) виник після скасування кріпосного права. Тоді селяни перестали належати поміщику і стали «государевими». Загальне значення фразеологізму може сходитися у тому, що у звичайної людини немає нічого свого, навіть душа їй не належить. Подібне значення в китайській мові виражає соматичний фразеологізм:

身不由己 shēn bù yóu jǐ (букв.: «своє тіло не підпорядковується собі») – сам собі не господар; не від себе залежить; мимоволі.

Тіло часто відчуває фізичні відчуття, наприклад, мурашки бігають по тілу – озноб, викликаний почуттям страху; у буквальному розумінні відчуття людини, яка відчуває рух дрібних комах по своєму тілу, які викликають неприємний озноб, здригання. В китайській мові зафіксований подібний за значенням соматичний фразеологізм:

浑身颤抖 húnshēn chàndǒu (букв.: «все тіло тремтить») – мурашки бігають по тілу.

Крім цього, у китайській культурі з тілом людини пов'язані такі уявлення, що стан тіла залежить від спокою душі:

心广体胖 xīnguǎng tǐpán (букв.: «широка душа, тіло товсте») – якщо на душі спокійно, то і тіло здорове.

Тіло є також носієм репутації, наприклад:

身败名裂 shēnbài míngliè (букв.: «престиж втрачений, тіла немає») – зазнати повного краху і покрити себе ганьбою; віддати ім'я та честь на зневагу.

Тіло – головне, все інше можна нажити, наприклад:

身外之物 shēnwàizhīwù (букв.: «те, що є, крім мого тіла») – справа наживна; все, що не стосується мого тіла – неважливо, не має вирішального значення. При цьому в українській мові є вираз були б кістки – м'ясо наросте, яке застосовується для втіхи при нещасті, хворобі, коли у людини є можливість одужання, відновлення втрачених сил. Як бачимо, тут відображається дещо інша ідеологія, і важливим є не стільки тіло, скільки його «основа» – скелет.

Ціна тіла людини в її соціальній значущості, наприклад:

身价百倍 shēnjià bǎibèi (букв.: «ціна тіла в сто разів підвищилася») – соціальна значущість людини зросла у багато разів; престиж зріс у сотні разів.

Треба пестити і плекати лише власне тіло, наприклад:

洁身自好 jié shēn zì hào (букв.: «любити саме собою чисте тіло») – задовольнятися лише своїми добрими якостями, і не цікавитися якостями своїх товаришів.

Дбати про своє тіло – думати тільки про себе, наприклад:

独善其身 dúshàn qíshēn (букв.: «сам повинен удосконалювати своє тіло») – вдосконалювати лише себе; задовольнятися власними чеснотами; самовдоволений; піклуватися тільки про себе.

В тілі закладена сила людини, наприклад:

身强力壮 shēnqiáng lìzhuàng (букв.: «здорове тіло, міцна сила») – міцна і сильна людина.

Тіло може загартуватися, наприклад:

身经百战 shēnjīng bǎizhàn (букв.: «тіло пройшло сотню боїв») – загартований у боях.

Тіло може бути піддане насильству, наприклад:

体无完肤 tǐ wú wán fū (букв.: «у кого на тілі немає цілісного шкірного покриву») – на тілі немає живого місця; живого місця не залишилося; рознести дощенту.

Однак зовнішня ідентифікація людини, її соціальні та фізичні показники пов'язуються не лише з поняттям «тіло» загалом, а також з його будовою, з номінацією окремих його частин. Наприклад, лексеми голова, обличчя, рот, язик часто номінують саму людину. Перейдемо до розгляду соматичних фразеологічних одиниць, що містять позначення окремих частин тіла.

3.2. Соматичні фразеологізми з соматизмом «голова»

Голова вважається основною частиною людського тіла та часто символізує його загалом. Вона семантично пов'язана з мудрістю, розумом, управлінням та контролем і є уособленням розуму та розумової діяльності людини. Голові як частини людського тіла у всіх світових культурах надається особливе соціально-культурне значення, що, безсумнівно, відбивається на частоті вживання соматичних фразеологізмів із цим компонентом. Слово голова є одним із найбільш багатозначних омонімічних соматизмів. В основі його багатозначності лежить досить різноманітний план змісту, що включає в свою смислову структуру ряд первинних значень: а) «думати, розмірковувати» (дія); б) «головний, життєво необхідний» (орган); в) «кругла» (форма); г) «верхня, розташована нагорі» (частина) (Ли, 2006, с. 49).

Згідно з тлумачним словником В. Т. Бусла: «Голова – частина тіла людини або тварини, в черепі якої міститься головний мозок» (Бусел, 2005, с. 250).

У китайській мові лексема голова має три різні стилістичні синоніми: 头 tóu (нейтр.), 脑袋 nǎodai (розм.) та 首 shǒu (застар.). Порівняно зі словом

头 tóu, слово 脑袋 nǎodai рідко зустрічається у фразеології, а слово 首 shǒu рідко використовується у значенні «верхня частина тіла людини» і має переносне значення «початок події, дії; голова, начальник, лідер (у якійсь групі). Наприклад:

脑袋搬家 nǎodai bānjiā (букв.: «голова переїхала») – бути вбитим; відправитися на той світ;

三头六臂 sān tóu liù bì (букв.: «про три голови і про шість рук») – чудовисько; жахливий, страшний; сильний, дужий;

首屈一指 shǒuqūyīzhǐ (букв.: «вперше на руці зігнути великий палець») – займати перше місце.

Як було зазначено раніше, в українських і китайських соматичних фразеологізмах, лексема голова виступає і в прямому, і переносному значеннях. Семантичний сенс соматичних фразеологізмів у таких випадках створюється метафоричного значення іншого компонента фразеологізмів. Український фразеологізм голова болить приблизно передає сенс китайського соматичного фразеологізму:

头痛欲裂 tóutòng yù liè (букв.: «голова тріскається від болю») – щось турбує.

Голова асоціюється з верхом, верховенством, інтелектуальними здібностями людини, також вона вважається осередком життєвої сили, вмістищем душі та розуму. Культурні конотації слова голова у складі функції та образу фразеологізмів можна звести до наступних базових смислів.

Одиниці природної мови набувають у мові культури додаткову, культурну семантику. У мовній свідомості слово голова є показником семантики «верхня частина тіла». Українські соматичні фразеологізми на голову вище за когось позначають: 1) про зріст людини, яка вища за іншу (розм.); 2) про перевагу когось над кимось у розумовому розвитку, у знаннях, вміннях (експрес.) тощо. Перше значення у китайській фразеології виражає соматичний фразеологізм:

高出一头 gāo chū yītóu (букв.: «вище на голову»);

Друге значення виражає соматичний фразеологізм:

出人头地 chūrén tóudì (букв.: «стати на голову вище за інших») – перевищувати всіх за здібностями.

Голова – найважливіша частина тіла людини, в обох мовах найменування важливих частин тіла в метафоричному сенсі використовується для позначення важливості людини. В українській фразеології лексема голова номінує людину у значеннях «авторитетна особа, керівник, головний у якійсь справі». Наприклад, глава сім'ї, господар; голова адміністрації; міський голова тощо. У китайській мові голова позначає «проводир, ватажок, той, який веде», як слово 领头人 lǐngtóurén. Існує китайський соматичний фразеологізм:

群龙无首 qúnlóng wúshǒu (букв.: «згряя драконів без голови») – залишитися без ватажка.

Лексема голова людини асоціюється з розумовою діяльністю. Саме з цією розумовою функцією пов'язана наявність фразеологізмів з компонентом голова, що характеризують людину за її розумовими здібностями. Наприклад, «розумний» – золота голова (про здібну людину); світла голова – (дуже розумна, ясно, логічно мисляча людина) тощо. «Дурний» – хоч кіл на голові теши (про дурну або вперту людину); зовсім без голови, капустяна голова тощо (Крейдлин, Переверзева, 2011, с. 63). Наприклад, китайський соматичний фразеологізм:

木头木脑 mùtóu mùnǎo (букв.: «дерев'яна голова, дерев'яна макітра») – тупий, дурний; приблизно передає значення українського соматичного фразеологізму порожня голова.

У китайській фразеології представлені соматизми, в яких тіло та голова є пов'язаними, і голова виступає символом смерті людини, наприклад:

身首异处 shēn shǒu yì chù (букв.: «голова і тіло в різних місцях») – смерть;

糜軀碎首 míqūsuìshǒu (букв.: «розбиваються тіло і голова») – смерть.

В українській мові тіло для опису смерті майже не використовується.

Голова в сучасному уявленні – центр переробки інформації. Однак у розумінні стародавньої людини все, що було з нею пов'язане, співвідносилось з небом та його головними об'єктами – сонцем, місяцем, зірками. Таке уявлення слов'ян багато в чому обумовлено сильним язичницьким корінням, вірою в силу сонця. Українські соматичні фразеологізми голова йде обертом, голова горить, закрутилася голова завдячують своїм походженням саме уособлення голови із сонцем (Маслова, 2001, с. 132). У китайській лінгвокультурі існують аналоги даним соматичним фразеологізмам:

头昏脑胀 tóuhūn nǎozhàng (букв.: «крутиться голова і пухне мозок») – голова йде обертом від безлічі турбот; голова пухне, голова обертом йде, використовується, коли треба сказати про відчуття болю;

头晕眼花 tóuyūn yǎnhuā (букв.: «крутиться голова, рябить в очах») – крутиться голова, і темніє в очах;

晕头转向 yūntóu zhuànxiàng (букв.: «голова обертом іде») – через запаморочення, втратити орієнтування.

В українській та китайській мовах соматизм голова включений у фразеологізми, які описують кохання, закоханість. Так, український соматичний фразеологізм втратити голову (від кохання) має значення «викликати у когось почуття кохання, симпатії», таке саме значення має китайський соматичний фразеологізм:

冲昏头脑 chōnghūn tóunǎo (букв.: «замарити голову та мозок»). У китайській мові соматизм голова означає емоцію «кохання», що свідчить про те, що для китайців голова – не тільки осередок розуму, а й «аналог серця». Зазначимо, що в українській мові соматизм голова теж здатний передавати «кохання», але кількість відповідних фразеологізмів значно менша.

У китайській мові дуже багато соматичних фразеологізмів, в яких компонент голова пов'язаний з мозком, що використовуються для позначення дій чи характеру людини. Наприклад:

探头探脑 tàntóu tànnǎo (букв.: «висунути голову і виставити макітру») – оглядатися, озиратися;

缩头缩脑 suōtóu suōnǎo (букв.: «втягнути голову і втягнути макітру») – тремтіти від страху, наляканий; лякливий, боягузливий; сховатися.

Як було сказано раніше, лексема голова входить до складу фразеологізмів, які характеризують зовнішність людини. У китайській мовній картині світу часто зустрічаються соматичні фразеологізми, які дають загальне уявлення про образ людини в цілому, а не лише про форму її голови, як ми можемо зустріти в українській мові. Наприклад:

肥头大耳 fēi tóu dà ěr (букв.: «товста голова, великі вуха») – опис товстої людини;

油头粉面 yóutóu fěnmian (букв.: «олійна голова, рожеве обличчя») – густо нафарбований, розмальований тощо.

У китайській фразеології вживання слова голова більше відображає риси характеру людини:

倔头倔脑 juétóu juénǎo (букв.: «вперта голова, вперті мізки») – вперта голова; вперта людина;

不劣方头 bùlièfāngtóu (букв.: «погано не думати про недоречні випадки») – вперта голова, упертюх.

3.3. Соматичні фразеологізми з соматизмом «волосся»

Волосся – це одна з найяскравіших рис зовнішності людини, головний атрибут голови. У різних культурах волосся по-різному оцінюється: воно буває різного кольору, різної довжини, по-різному укладене.

Слово волосся у Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією В. Т. Бусла тлумачиться як «сукупність волосин, що ростуть на шкірі людини» (Бусел, 2005, с. 201).

У китайській культурі лексема волосся 发 fà як соматизм представлена в соматичних фразеологізмах активніше, ніж в українській. У фразеологізмах китайської мови зустрічається ієрогліф 头发 tóufà. Наприклад:

头发斑白 tóufà bānbái (букв.: «біліє сивина у волоссі»);

ієрогліфом 毛 máo даної лексеми позначається рослинність на тілі.

В українській і китайській мовах збереглося досить багато соматичних фразеологізмів, в основі семантики яких лежать такі уявлення про волосся.

Волосся може бути показником психічного стану людини. В українському соматичному фразеологізмі волосся дибки стало міститися значення «про стан сильного страху, переляку, жаху», яке приблизно передає сенс китайського соматичного фразеологізму:

毛骨悚然 máo gǔ sǒng rán (букв.: «волосся і кістки заворушаться»). Тут передається рефлекторний акт – це фізичні відчуття людини, яка відчуває сильну та несподівану, раптову загрозу для себе.

Як відомо, лексема волосся має символічне значення «віку, старості». Таке значення має український соматичний фразеологізм до сивого волосу, а також китайський стійкий вираз:

白发苍苍 báifà cāngcāng (букв.: «до білого волосся») – до похилого віку, до старості (дожити).

Також в китайській культурі існує соматичний фразеологізм:

白头到老 bái tóu dào lǎo (букв.: «у мирі та злагоді дожити до сивого волосся») – зберегти подружню вірність до глибокої старості.

Китайські соматичні фразеологізми передають вік людини через опис її зовнішності, показують мудрість людини і вимагають щодо неї шанобливого ставлення. Наприклад:

庞眉皓发 páng méi hào fà (букв.: «волохаті брови та сиве волосся») – про людину в роках;

白发苍髯 bái fà cāng rán (букв.: «сиве (біле) волосся і борода з сивиною») – про старість людини;

黄发儿齿 huáng fà ér chǐ (букв.: «жовте волосся, дитячі зуби») – про довголіття людей похилого віку.

Лексема волосся у складі соматичних фразеологізмів містить значення «найменша деталь якоїсь системи чи якогось об'єкта. В українській мовній свідомості волосся виступає не тільки як примикання, а й підпорядкування голові. У прислів'ї «знявши голову, за волоссям не плачуть» передається значення про те, що після скоєння чогось непоправного безглуздо шкодувати за дрібницями. Китайський аналог даного прислів'я:

头已断，何惜其发 tóu yǐ duàn, hé xī qí fā (букв.: «знявши голову, навіщо не треба берегти волосся») ще раз підкреслює той факт, що волосся по відношенню до голови являють щось другорядне.

Волосся є показником вмістища життя, лексема волосся в українській та китайській мовах має переносне значення «неміцність». У соматичному фразеологізмі висіти (триматися) на волосинці передано значення «опинатися у небезпеці, під загрозою загибелі», тобто перебувати в ризикованому становищі. У китайській мові існує частковий еквівалент даному висловленню:

一发千钧 yī fà qiānjūn (букв.: «на одній волосинці тисяча цзюней (величезна вага) висять») – висіти на волосинці.

Структура китайського соматичного фразеологізму розширена словом, яке означає вагу – 千钧 qiānjūn. Це робить китайський соматичний фразеологізм більш точним та конкретним у порівнянні з українським. Його значення – бути у вкрай небезпечному становищі.

Довжина волосся в українській фразеології може виражати розум людини. В основному, такі соматичні фразеологізми засновані на старих

стереотипах свідомості. Такі, наприклад, стійкі словосполучення, висхідні до стереотипу, прямо вираженому у фразеологізмі дурна баба і зображеному також у ряді українських прислів'їв, наприклад, волос довгий, та розум короткий, в якому довжина жіночого волосся протиставлена малому розуму жінки. У китайській мові є повний семантичний еквівалент:

头发长，见识短 *tóufa cháng jiànshí duǎn* (букв.: «волос довгий, а розум короткий») – про красиву, але дурну жінку або буквально про жінку з довгим волоссям, але не надто розумну.

У китайській фразеології лексема волосся може описувати не лише розумові здібності жінки, а й інтелект людей похилого віку:

发短心长 *fà duǎn xīn cháng* (букв.: «волосся коротше, а серце (думки) довше, а») – з віком ставати мудрішим; чим старший, тим розумніший.

У китайській лінгвокультурі зафіксовано також наступні соматичні фразеологізми з компонентом волосся:

吐哺握发 *tǔbǔ wòfà* (букв.: «(при приході гідного гостя) виплюнути з рота їжу (якщо їси) і поспіхом віджати волосся (якщо миєшся) – поспішати повернути до себе гідних людей;

断发文身 *duàn fà wénshēn* (букв.: «стригти волосся і татуювати тіло») – жити як дикуни (варварський звичай);

被发纓冠 *pī fà yīng guān* (букв.: «не зачесавши волосся, одягнути/зав'язати шапку») – зібратися похапцем, поспішаючи комусь на допомогу.

Таким чином, в українській та китайській культурах фразеологізми з компонентом волосся дуже поширені. Лексема волосся вживається як у буквальному значенні, так і в символічних сенсах, зрозумілих лише носіям мови. Це доводить, що волосся займало важливе місце у формуванні культур народів та їх самосвідомості.

3.4. Соматичні фразеологізми з соматизмом «обличчя»

Обличчя завжди було дзеркалом людської душі, давало можливість виділитися із натовпу, бути індивідуальним. Під обличчям зазвичай маються на увазі всі його частини, що становлять основну фізичну характеристику, що відрізняє одну людину від іншої.

У китайській мові лексемі обличчя відповідають два синоніми 臉 liǎn та 面 miàn. Українському слову обличчя, як частини фізичної подоби людини, тотожне китайське слово 脸 liǎn. Значення китайського слова 面 miàn дещо ширше. У китайській мові існує багато фразеологізмів, побудованих на широкій палітрі кольорів обличчя, за допомогою якої передається внутрішній стан людини, зазвичай у негативному забарвленні. Наприклад:

面有菜色 miàn yǒu cài sè (букв.: «обличчя зелене, як овочі») – мати голодний вигляд;

面红耳赤 miàn hóng ěr chì (букв.: «обличчя червоне, вухо червоне») – пекти раків, тобто червоніти від чогось (найчастіше від сорому);

面黄肌瘦 miàn huáng jī shòu (букв.: «обличчя жовте, шкіра тонка») – бути виснаженим недоїданням; мати голодний і хворий вигляд;

面如土色 miàn rú tǔ sè (букв.: «обличчя кольору землі») – лиця нема на кому, тобто хтось змінюється на виду, стає дуже блідим від раптового сильного хвилювання або приступу хвороби.

Обличчя може бути показником настрою людини, за допомогою опису кольору обличчя передається настрій людини. Здоровий колір обличчя повідомляє про веселий настрій, поганий – про погане самопочуття та сумний настрій. Наприклад:

满面红光 mǎn miàn hóng guāng (букв.: «обличчя блищить червоним сяйвом») – здоровий, квітучий вигляд. Тобто тут говориться про здорову людину, яка перебуває в хорошому настрої.

面无血色 miàn wú xuè sè (букв.: «кольору крові немає на обличчі») – ні кровинки на обличчі, дуже блідий вигляд. В даному випадку йдеться про погане самопочуття людини. Тобто обличчя є показником рівня здоров'я та життя людини в цілому.

У китайській культурі обличчя є символом почуттів та емоцій. Наприклад:

面不改色 miàn bù gǎi sè (букв.: «обличчя не змінює колір») – не змінюватися на обличчі, зберігати повну холоднокровність.

У китайській культурі поширена думка, що репутацію можна отримати, але після непристойних вчинків її можна й втратити. Наприклад:

有头有脸 yǒutóu yǒuliǎn (букв.: «мати голову і мати обличчя») – має два значення: 1) поважний, шановний, важливий, респектабельний, видний; 2) користуватися повагою, мати вагу в суспільстві, займати важливе становище.

Отже, обличчя в китайській культурі відіграє дуже важливу роль – це засіб ідентифікації людини, показник фізичного та емоційного стану тощо.

3.5. Соматичні фразеологізми з соматизмом «брови»

Брова – це частина обличчя людини у вигляді дугоподібної смужки волосся над очною ямкою. Хоча вона займає дуже маленьку площу на обличчі людини, але може виразити його міміку. Наприклад:

眉头紧锁 méitóu jǐnsuǒ (букв.: «тісно хмурити брови») – насушити брови, тобто сердитися.

У китайській фразеології брови також виражають емоції. Наприклад:

眉飞色舞 méi fēi sè wǔ (букв.: «злітають брови, а на обличчі спалахує рум'янець») – тріумфувати, захопитися чимось;

挤眉弄眼 jǐméi nòngyǎn (букв.: «віджимати брови, грати очима») – пускати бісики, гострити очі, стріляти поглядом; лукавий, підступний погляд.

У китайській фразеології брови – це символ краси людини, в якості кольорів-маркерів красивої зовнішності в китайській культурі виступає всього три кольори (без урахування їх відтінків) – червоний, білий, чорний (Хуа Лі, 2006, с. 13). Наприклад:

眉清目秀 méiqīng mùxiù (букв.: «тонкі брови та ясні (чисті) очі») – гарний (про людину); тонкі (правильні) риси обличчя; мати симпатичне обличчя.

Брови можуть бути показником стану людини, наприклад:

橫眉怒目 héng méi nù mù (букв.: «з піднятими бровами і гнівними очима») – про сердиту, злісну, гнівну людину;

愁眉苦臉 chóuméi kǔliǎn (букв.: «нахмурені брови і скорботне обличчя») – як у воду опущений; з кислою міною; тобто про людину з похмурим, пригніченим, сумним, незадоволеним виглядом.

Брови – це також символ байдужості людини. Наприклад:

橫眉冷目 héng méi lěng mù (букв.: «з піднятими бровами і холодними очима») – залишатися байдужим глядачем.

Цікаво, що у китайській соматичній фразеології бровами можна передавати почуття, наприклад, любові, ненависті:

眉来眼去 méilái yǎnqù (букв.: «брови приходять, очі йдуть») – бісики пускати, залищатися;

眉目传情 méi mù chuán qíng (букв.: «брови та очі передають почуття») – грати очима, стріляти очима, фліртувати.

3.6. Соматичні фразеологізми з соматизмом «очі»

Очі прийнято вважати найголовнішою частиною людського обличчя. По очам завжди визначали внутрішні переживання людей, можливо тому древні китайські фізіономісти вважали очі найважливішою частиною обличчя. У народі очі асоціюють з «дзеркалом душі», фізіономісти кажуть,

що це «дзеркало думки», а ось древні китайські фізіюномісти називали їх «дзеркалом розуму».

Лексема око у китайській мові представлена двома стилістичними синонімами: книжковим 目 mù та розмовним 眼 yǎn . Око має символічний сенс як засіб «бачення», необхідного в освоєнні світу людиною. Наприклад:

望眼欲穿 wàngyǎn yùchuān (букв.: «всі очі прогледіти») – вдивляючись кудись, з нетерпінням, довго прочекати когось або щось, втомитися від виглядання, очікування кого-небудь звідкись.

Очі, їх вираз, рухи говорять про душевний стан людини, про її самопочуття, ставлення до людей. Наприклад:

瞋目切齿 chēn mù qiè chǐ (букв.: «робити круглі очі, скреготіти зубами») – вкрай ненавидіти;

刮目相看 guānmù xiāngkàn (букв.: «дивитися на когось новими очима») – змінити своє ставлення до когось.

З погляду оцінки очей як матеріальної структури (форма, розріз, колір тощо) до них прийнятний і духовний оціночний компонент – погляд. У очах чітко відображаються розумові процеси, їх швидкість та напрямок. Жвавий погляд і блиск в очах завжди означають, що така людина захоплена якоюсь ідеєю і сповнена ентузіазму. Очі, налиті кров'ю, мають червоний колір і виражають сильне збудження – гнів, лють, ненависть. Наприклад:

怒目而视 nùmù érshì (букв.: «дивитись на когось, на щось злими очима») – метати іскри, тобто дивитися на когось сердитими очима; злісно втупитися; кидати гнівні погляди.

У китайській мові присутні соматичні фразеологізми, що описують дії та стани людини за допомогою кольору очей 眼 yǎn. Білки очей зазнають зміни кольору саме вони можуть почервоніти, коли людина перебуває під впливом емоцій. Наприклад:

见钱眼红 jiàn qián yǎn hóng (букв.: «побачивши гроші, очі стають червоними») – бути жадібним до грошей, багатства. У китайській

лінгвокультурі колір очей може бути не тільки червоним, а й білим, і навіть фіолетовим. Наприклад:

百眼相看 báiyǎn xiāngkàn (букв.: «дивитися білими очима») – косо дивитися (коситися) на людину;

鼻青眼紫 bí qīng yǎn zǐ (букв.: «синій ніс і фіолетові очі») – про побиту фізіономію в синцях.

Очі завжди виступали інструментом вираження почуттів людини і були засобом передачі багатогранного розмаїття її емоцій. Наприклад:

目瞪口呆 mùdèng kǒudāi (букв.: «витріщити очі, роззявити рот») – очі на лоб лізуть, тобто остовпіти, очманіти, бути приголомшеним. Цікаво відзначити, що якщо в українській культурі прийнято виражати здивування, в основному, очима, то в стародавньому Китаї для вираження здивування висовували язик між зубами, наприклад:

瞠目结舌 chēng mù jié shé (букв.: «витріщити очі і прив'язати язик») – остовпіти, оніміти, позбутися дару мови.

У китайській культурі фразеологізм із лексемою ока може позначати байдужість. Наприклад:

冷眼热心 lěngyǎnrèxīn (букв.: «холодний погляд, палке серце») – про зовні байдужу, а насправді чуйну людину;

冷眼静看 lěng yǎn jìng kàn (букв.: «холодним поглядом тихо дивитися на когось») – дивитися на когось тверезим поглядом сторонньої людини.

Крім того, у китайській мові ще використовується переносне значення лексеми око – орган бачення для опису кругозору людини. Наприклад:

鼠目寸光 shǔmù cùnguāng (букв.: «очі миші бачать тільки перед собою») – мати вузький кругозір;

目光如豆 mùguāng rúdòu (букв.: «світло очей як соя») – кругозір з горошину, вузький кругозір;

目光如炬 mùguāng rú jù (букв.: «світло очей як смолоскип») – широкий кругозір.

І в українській, і в китайській фразеології очі – це не лише орган фізичного зорового сприйняття, вони також уособлюють ще й «внутрішній» зір, здатність сприймати розумом, наприклад:

心明眼亮 xīnmíngyǎnliàng (букв.: «серцю ясно і очам світло») – володіти тверезим і проникливим розумом.

3.7. Соматичні фразеологізми з соматизмом «ніс»

Ніс – це виступаюча частина обличчя людини або морди тварини між ротом (пащею) та очима; зовнішня частина органу нюху. Перше його значення – частина обличчя людини. У китайській фразеології лексема ніс представлена одним ієрогліфом 鼻 bí. В українській мові фразеологічні єдності з компонентом «ніс» завжди мають негативну конотацію. Негативна аксіологізація соматизму 鼻 bí «ніс» також представлена в китайській мові.

Ніс може виконувати символічну функцію, стаючи символом уразливого місця в людині. Наприклад:

嗤之以鼻 chī zhī yǐ bí (букв.: «фиркнути носом») – поставитися з презирством. Зазначимо при цьому, що частотність фразеологічних єдностей з цим компонентом в китайській мові набагато менша, ніж в українській.

3.8. Соматичні фразеологізми з соматизмом «рот»

Рот – це порожнина між верхньою та нижньою щелепами, зовні закрита губами. Ми розглядаємо рот як частину голови, що відповідає за такі важливі функції, як говоріння та вживання їжі, безпосередньо з якими пов'язано різноманіття фразеологізмів з цим компонентом.

У китайській фразеології ми розглядаємо два стилі мови, в рамках яких вживається соматизм рот: розмовне 嘴 zuǐ та книжкове 口 kǒu. Наприклад:

金口玉牙 jīnkǒu yù yá (букв.: «золотий рот, яшмові зуби») – знати ціну своїм словам;

七嘴八舌 qī zuǐ bā shé (букв.: «сім уст, вісім язиків») – плескати язиком, базікати, теревенити.

В китайській фразеології соматизм рот вживається, насамперед, у значенні органу говоріння. Наприклад:

赞不绝口 zàn bù jué kǒu (букв.: «розхвалити, не закриваючи рота») – хвалити когось без кінця, тобто, балакучість у цьому випадку має позитивну оцінку. Однак такі дії можуть мати і негативне забарвлення, наприклад:

撬开嘴巴 qiào kāi zuǐbā (букв.: «розкривати рот») – роззявити рота, тобто, починати лаяти кого-небудь, кричати на когось.

Рот може також розглядатися як частина обличчя, яка бере участь у передачі інформації за допомогою мімічних засобів. Наприклад:

三缄其口 sān jiān qí kǒu (букв.: «тричі зав'язати собі рот») – набрати в рот води, тобто бути обережним у промовах, мовчати;

闭口无言 bìkǒu wúyán (букв.: «закрити рот, не говорити») – ні пари з уст не пустити, тобто зберігати повне мовчання, промовити ні слова;

哑口无言 yǎkǒu wúyán (букв.: «в німому роті немає слів») – прикусити язика, утриматися від висловлювань, замовкнути.

3.9. Соматичні фразеологізми з соматизмом «груди»

Груди – це передня частина тулуба людини або тварини від шиї до живота. В українській лінгвокультурі груди – це місце розташування людської душі, вмістище емоцій та моральних якостей людини і вони протиставляються голові – осередку розуму (Мазалова, 2001, с. 35). Груди в українській мовній свідомості є органом дихання, наприклад, дихати на повні груди; а також незахищеним місцем на тілі людини, отже, ризикувати нею заради інших – значить, виявляти хоробрість та відвагу. Наприклад: ставати

грудьми, закривати грудьми. Значення лексеми груди переноситься тут на образ людини в цілому.

Однак, у китайській фразеології лексема груди рідко вживається у прямому значенні. Нами було виявлено лише два подібні соматичні фразеологізми:

袒胸露腹 tǎnxiōng lùfù (букв.: «оголити груди і живіт») – розкрити свої почуття;

胸大无脑 xiōngdà wúnǎo (букв.: «великі груди, немає мозку») – тобто про не дуже розумну людину, лялька.

У переносному значенні груди для китайської культури – це вмістище душі, ідей, мрій та почуттів, груди використовуються для опису рис характеру людини. Наприклад:

胸有成竹 xiōng yǒu chéng zhú (букв.: «у грудях (у душі) мати готовий бамбук, перш ніж почати малювати його») – мати ясне уявлення про спосіб розв’язання задачі, мати готовий план у голові, бути напоготові;

胸无城府 xiōngwú chéngfǔ (букв.: «немає в грудях міського уряду») – про прямолінійну та відкриту людину;

胸无点墨 xiōngwúdiǎnmò (букв.: «немає в грудях ніякого уявлення про туш») – про нетямущу, недосвідчену, мало знаючу людину.

3.10. Соматичні фразеологізми з соматизмом «живіт»

Живіт – це частина людини або тварини, в якій розташовані органи травлення. Живіт в українській мовній свідомості є носієм тілесного матеріального начала та протиставляється духовному. Живіт має асоціації з насиченням та обжерливістю, а також з почуттям голоду.

У китайській фразеології вислови з лексемою 腹 fù (книжкове) і 肚 dù (розмовне) у значенні «живіт» дуже поширені. Наприклад:

心腹之患 xīnfùzhīhuàn (букв.: «небезпека серця та живота») – внутрішня виразка, смертельна (прихована) небезпека, серйозна загроза, біда, що загрожує зсередини, внутрішній ворог;

推心置腹 tuīxīn zhìfù (букв.: «ввести серце в живіт») – відкрити своє серце, бути відвертим, довіритися комусь; із відкритим серцем; розкрити свою душу.

Метафоричний зміст таких фразеологізмів побудований на тому, що серце та живіт – це найважливіші та найуразливіші частини людського тіла.

Живіт у китайській фразеології також є показником почуттів та емоцій людини. Наприклад:

捧腹大笑 pěngfù dàxiào (букв.: «триматися за живіт, сильно сміятися») – вхопитися за живіт, реготати, рвати боки;

牵肠挂肚 qiāncháng guàdù (букв.: «тягнути кишки, відчувати тяжкість в животі») – не знаходити собі місця, дуже хвилюватися, непокоїтися;

翻肠搅肚 fān cháng jiǎo dù (букв.: «перевертати кишки, розмішувати живіт») – дуже хвилюватися;

满腹狐疑 mǎn fù hú yí (букв.: «сумнів, що наповнює живіт») – про недовірливу, обурену сумнівами та підозрами людину;

满腹经纶 mǎnfù jīnglún (букв.: «палата розуму, що наповнює живіт») – про талановиту та ерудовану людину;

一肚子气 yīdùzi qì (букв.: «повітря, що наповнює живіт») – про повну гнівом людину.

У китайській культурі живіт нерідко вживається у значенні про недалеку та обмежену людину, наприклад:

鸡肚猴肠 jīdùhóucháng (букв.: «курячий живіт, мавпяча кишка») – недалека, обмежена людина; курячі мізки; з курячими мізками;

鼠肚鸡肠 shǔdùjīcháng (букв.: «щуряча утроба і курячі кишки») – обмежена, дрібна, дріб'язкова, розважлива людина.

3.11. Соматичні фразеологізми з соматизмом «рука»

Рука – частина тіла людини від плеча до кінчиків пальців, призначена для виконання складних рухів різної цілеспрямованості, на які здатна тільки істота, що володіє найвищими психічними функціями. Ця лексема має надзвичайно широкий та різноманітний спектр значень. В китайській мові існує величезна кількість фразеологізмів з цим компонентом. Така велика кількість фразеологізмів пов'язана з тим, що рука – це найдавніша зброя, що використовується людиною для праці та пізнання навколишнього світу, рука також була мірою довжини і була найдавнішим уявленням про владу.

В китайській мові слово 手 shǒu виявляється настільки значущим поняттям, що перекриває по вживаності соматизм 臂 bì (частина кінцівки від плеча до зап'ястя), фактично замінюючи його в більшості контекстів, якщо при цьому не йдеться про анатомічну диференціацію частин тіла. У розмовній мові існує слово 胳膊 gēbo, яке позначає частину руки від плечового суглоба до зап'ястя, а також 指 zhǐ – пальці на руці.

У китайській фразеології рука може бути відображенням соціального становища, символом влади та сили. Наприклад:

一手遮天 yīshǒu zhē tiān (букв.: «однією рукою закривати небо») – користуватися необмеженою владою, одноосібно розпоряджатися; тримати народ у невіданні, приховувати правду;

一手包办 yīshǒu bāobàn (букв.: «зосередити всю владу у своїх руках») – брати все в свої руки, одноосібно розпоряджатися; тримати в кулаці, бути повним господарем.

Рука – це також символ колективу, допомоги один одному. Наприклад:

左膀右臂 zuǒbǎng yòubì (букв.: «права рука, ліве рука») – дуже здібний помічник.

Рука може бути показником багатства або знаряддям придбання матеріальних цінностей. У китайській мові діяльність зазвичай має позитивну оцінку. Наприклад:

白手起家 báishǒu qǐjiā (букв.: «голими руками створити сім'ю») – починати з нуля; створити свій добробут власною працею; створювати щось на пустому місці.

Рука у метафоричному осмисленні – це вміння, навички, майстерність та якість роботи. Наприклад:

妙手回春 miào shǒu huí chūn (букв.: «майстерні руки повертають весну (життя)») – прекрасно лікувати, майстерні руки лікаря, робити чудеса, зцілювати, коли йде мова про майстерного лікаря.

Рука може також бути показником певної діяльності або дій. Наприклад:

大打出手 dà dǎ chūshǒu (букв.: «дати волю рукам») – розпускати руки, влаштувати бійку;

袖手旁观 xiù shǒu páng guān (букв.: «запхати руки в рукава, дивитися в сторони») – бути байдужим глядачем (стороннім спостерігачем), спостерігати з боку, залишатися осторонь.

В основному вживання соматизму 指 zhǐ «палець» використовується для вираження кількості чогось. Наприклад:

屈指可数 qūzhǐ kěshǔ (букв.: «на пальцях можна порахувати») – по пальцях перелічити, тобто дуже обмежена кількість чогось.

3.12. Соматичні фразеологізми з соматизмом «нога»

Нога – це частина людини та тварини, призначена для переміщення; орган руху. Соматизму нога в китайській мові відповідають два ієрогліфи 脚 jiǎo (розмовне) і 足 zú (застаріле). Водночас, слід зазначити, що вони не позначають всю ногу, як в українській мові, а лише її частину – ступню.

Частина ноги людини від стегна до ступні позначається в китайській мові ієрогліфом 腿 tuǐ, проте він рідко зустрічається в соматичних фразеологічних одиницях.

У зв'язку з тим, що ноги завжди стикаються із землею, вони відносяться до матеріально-тілесного «низу». Голова по відношенню до ніг символізує «верх» і постає як позначення головного, основного розумового начала. Лексична пара голова-ноги у всіх мовних картинах світу означають просторові значення «верх – низ». Коли йдеться про людину і про її тіло, голова завжди протиставляється ногам. Наприклад:

头足倒置 tóuzú dàozhì (букв.: «голову і ноги поміняти місцями») – перевертати з ніг на голову, тобто різко змінювати, робити щось іншим чином, навіть протилежним.

Ноги можуть бути показником якоїсь дії, іноді навіть з негативним значенням. Наприклад:

碍手碍脚 ài shǒu ài jiǎo (букв.: «заважати рукам, ускладнювати ноги») – заважати, сковувати дії інших, крутитися під ногами; відчувати себе зв'язаним по руках і ногах, перебувати у скрутному становищі.

Часто в українських соматичних фразеологізмах поняття ходити є синонімом поняття жити, якщо ноги не ходять або погано рухаються, то це ознака хвороби чи смерті, в китайській мові це значення передається фразеологізмом:

四脚朝天 sì jiǎo cháo tiān (букв.: «лежати руками та ногами догори») – померти.

Ноги в метафоричному сенсі виступають як міцна або неміцна опора, від них залежить стійкий стан тіла людини. Ноги служать точкою опори, стійкого вертикального та природного для життєдіяльності людини положення у просторі. Наприклад:

站稳脚跟 zhànwěn jiǎogēn (букв.: «міцно стати на п'яти») – твердо стояти на ногах, тобто упевнено діяти, мислити тощо;

裹足不前 guǒzúbùqián (букв.: «зв'язаний по ногах і не може рухатися вперед») – тупцювати на одному місці, тобто не просуватися вперед, не мати жодних досягнень у якійсь справі; не розвиватися, не вдосконалюватися;

翹足而待 qiáozúérdài (букв.: «підняти ногу і чекати») – чекати, вставши навшипиньки, тобто чекати на щось через коротку мить.

Дії рук та ніг окреслюють особисту зону людського тіла: то звужують їх, то розширюють. У тих фразеологізмах, куди входять обидва компоненти, вони даються в плані зіставлення та порівняння. Наприклад:

手脚并用 shǒujiǎo bìngyòng (букв.: «користуватися руками і ногами») – відбиватися руками й ногами, тобто рішуче відмовлятися від чогось, щосили чинити опір;

束縛手脚 shù fù shǒu jiǎo (букв.: «зв'язати по руках і ногах») – залишити без можливості діяти;

手忙脚乱 shǒumáng jiǎoluàn (букв.: «руки зайняті і ноги плутаються») – діяти безсистемно, метушитися, поспішати;

指手画脚 zhǐshǒu huàjiǎo (букв.: «вказувати руками, виписувати ногами») – жваво жестикулювати, розмахувати руками; давати вказівки, розпоряджатися.

3.13. Соматичні фразеологізми з соматизмом «серце»

Серце є найважливішим органом кровоносної системи людини, єдиним із внутрішніх органів, діяльність якого така помітна і відчувається людиною протягом усього життя. Воно постає як символ душі, зосередження почуттів, переживань, настроїв. Лексема серце китайською мовою звучить як 心 xīn і грає надзвичайно важливу роль культурі народу. У китайській мові 心 xīn «серце» включає у собі не лише значення світу почуттів, але й вмістища розуму, свідомості, інтелекту, волі та уваги, є мірилом моральності та

етичної оцінки поведінки людини. Фразеологізми з соматизмом серця представлені у великій кількості.

Лексема серце може лежати в основі соматичних фразеологізмів, що використовуються для оцінки людини, для позначення характеру людини, її зовнішності та внутрішніх якостей. Яскраво описують характер людини такі фразеологічні одиниці, вони можуть описувати як позитивні, так і негативні риси:

心不在焉 xīn bù zài yān (букв.: «серце знаходиться не тут») – говорить про розсіяну, неуважну, поглинену своїми думками людину;

心慈面软 xīn cí miàn guǎn (букв.: «серце ласкаве, вираз обличчя м'який») – добросерда, добродушна, ласкава, чуйна людина;

心烦意乱 xīn fán yì luàn (букв.: «на душі занепокоєння, у думках хаос») – говорить про неспокійну, бентежну людину;

心慈手软 xīn cí shǒu guǎn (букв.: «серце добре, руки м'які») – жаліслива, добра, м'яка людина;

心广体胖 xīn guǎng tǐ pán (букв.: «серце широке, статура повна») – задоволена, привітна, благодушна, добродушна людина;

心狠手辣 xīn hěn shǒu là (букв.: «зле серце і жорстокі руки») – говорить про злу, підступну людину;

心口不一 xīn kǒu bù yī (букв.: «що на серці, то не на язичку») – нещира, фальшива людина;

心明眼亮 xīn míng yǎn liàng (букв.: «серцю ясно, очам світло») – говорить про проникливу, мудру людину;

没心没肺 méi xīn méi fèi (букв.: «без серця, без легень») – говорить про легковажну, несерйозну, байдужу, безсердечну людину;

狼心狗肺 láng xīn gǒu fèi (букв.: «вовче серце, собачі легені») – жорстока, люта, нелюдяна, безсовісна людина (Кушніренко, 2022, с. 102-103).

Серце в китайській культурі пов'язане з внутрішнім станом людини, відображаючи протилежні почуття та переживання. Для характеристики цих почуттів в сучасній китайській мові функціонують такі фразеологічні одиниці:

вирази, які передають душевний спокій:

心平气和 xīn píng qì hé (букв.: «серце тихе, дух мирний») – на серці спокійно, спокійна, стримана, м'яка, ввічлива людина;

вирази, які описують душевний біль і страждання людини:

万箭穿心 wàn jiàn chuān xīn (букв.: «тисячі стріл пронизують серце») – серце кривавиться, страждати, сумувати;

痛心入骨 tòng xīn rù gǔ (букв.: «серцевий біль входить усередину кістки») – відчувати сильний душевний біль;

椎心泣血 chuī xīn qì xuè (букв.: «бити в груди і плакати кривавими сльозами») – сумувати, побиватися, оплакувати;

вирази, які виражають сильний страх чи переляк:

心有余悸 xīn yǒu yú jì (букв.: «серце часто б'ється») – не оговтатися від переляку;

心惊肉跳 xīn jīng ròu tiào (букв.: «на душі тривога, плоть тремить») – не знаходити собі місця, тремтіти у передчутті біди;

вирази, які позначають думки:

回心转意 huí xīn zhuǎn yì (букв.: «міняти серце, повернути думку») – змінити свої наміри, переглянути своє рішення (ставлення), передумати, змінити гнів на милість, змінити свою думку (Кушніренко, 2022, с. 103).

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було досліджено соматичні фразеологізми китайської мови. Розгляд символічної цінності назв частин тіла дозволило розкрити деякі особливості культури китайського народу, виявити культурну

інформацію, закодовану в компонентах фразеологізмів, показати походження деяких китайських фразеологізмів. Порівнюючи китайську мову з українською, можемо зазначити, що у китайській фразеології багато соматичних фразеологізмів представлені не поодинокими соматизмами, а соматичними парами.

Соматичні фразеологізми у китайській культурі становлять дуже велику групу фразеологічних одиниць, але найпоширеніші з них, містять такі соматизми: голова, серце, тіло, очі, волосся, живіт, нога, рука тощо. В цілому, соматизми такого роду означають емоції людини, її почуття та переживання, можуть мати як позитивне, так і негативне забарвлення. Інтерес до внутрішніх органів людського організму, таких як серце, шлунок, кишка, жовчний міхур, печінка є відображенням китайської культури та світогляду, на який дуже вплинув розвиток китайської медицини.

Нами було проаналізовано значення лексем, що містять назви частин людського тіла. На основі отриманих результатів, ми дійшли наступних висновків.

Соматизм *тіло* в китайській мові використовується для позначення вмістища для душі та пам'яті, фізичних відчуттів, зміни зовнішнього виду людини тощо. Соматизм *голова* в китайських соматичних фразеологізмах позначає верхню частину тіла людини; людини загалом; є символом розуму, свідомості та інтелектуальних здібностей; використовується при описі дій, почуттів, характеру людини. Соматизм *волосся* включений у фразеологізми, що описують психічний стан людини, її вік, волосся також може позначати щось мікроскопічне за розміром чи кількістю, а також можуть бути вмістищем життя та розуму.

Соматизм *обличчя* передає внутрішній стан людини, є показником настрою, фізичного та емоційного стану тощо. Соматизм *брови* виражає емоції, є показником стану людини, а також бровами можна передавати почуття. Соматизм *очі*, перш за все, є засобом бачення навколишнього світу, вираз та рухи очей говорять про душевний стан людини, очі є інструментом

вираження почуттів людини та засобом передачі розмаїття емоцій. Соматизм *ніс* не широко представлений у китайській фразеології, і зазвичай має значення уразливого місця в людині. Соматизм *рот* вживається у значенні органу говоріння, а також бере участь у передачі інформації за допомогою мімічних засобів.

Соматизм *груди* у китайській фразеології рідко вживається у прямому значенні, а у переносному значенні вони є вмістищем душі, ідей та почуттів та використовуються для опису рис характеру людини. Соматизм *живіт* є показником почуттів та емоцій людини.

Соматизм *рука* є відображенням соціального становища, символом влади, допомоги. Рука є також показником багатства, а у метафоричному сенсі є умінням чи навичкою, і вказує на майстерність чи якість роботи. Соматизм *нога* є показником якоїсь дії, а в метафоричному стані виступає як опора, від якої залежить стан людини.

Соматизм *серце* використовується для оцінки людини, для позначення характеру людини, її зовнішності та внутрішніх якостей. Серце в китайській культурі пов'язане з внутрішнім станом людини, відображаючи протилежні почуття та переживання.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підставу зробити такі висновки.

Першим завданням нашого дослідження було з'ясувати теоретичні засади дослідження фразеологічних одиниць з соматичним компонентом. По-перше, ми визначили поняття «фразеології». Фразеологія – це наука, яка вивчає фразеологічний склад мови, тобто стійкі поєднання слів, або ж так звані фразеологічні одиниці. Ми з'ясували, що термін «фразеологія» вперше був використаний Ш. Баллі у книзі «Французька стилістика» (1909) у назві розділу, де розглядалися стійкі сполуки слів. Питання фразеології як лінгвістичної дисципліни було вперше поставлено видатним лінгвістом проф. Е. Д. Полівановим. Він стверджував, що виникає потреба в особливому розділі, який був би співмірний з синтаксисом, але в той же час вивчав не загальні типи, а індивідуальні значення окремих словосполучень, подібно до того, як лексика розглядає індивідуальні (лексичні) значення окремих слів. Цьому розділу мовознавства, як і сукупності досліджуваних в ньому явищ, дали назву фразеології або ідіоматики.

На сьогоднішній день місце фразеології в китайській лінгвістичній науці залишається досить скромним. Фразеологія не виділяється в самостійний розділ мовознавства, фразеологізми розглядаються в залежності від цілей і завдань конкретного дослідження в розділах лексикології і стилістики. Ми відзначили, що у Китаї наявна величезна кількість різноманітних фразеологічних словників, в тому числі і двомовних. Цей факт свідчить про значні досягнення китайської лексикографії і, звичайно ж, про неослабний інтерес суспільства до фразеології, потреби вивчати такого роду мовні одиниці та знаходити їм правильне застосування у мовній практиці.

Найбільш відомі праці, присвячені аналізу фразеологічних одиниць китайської мови, належать Ма Гофаню (马国凡), Ні Баюаню (倪宝元), Вень Дуаньчжена (温端政), Чжан Чжигуна (张志公) та ін.

Нами також було проаналізовано пласт соматичної лексики. По-перше, ми з'ясували, що термін «соматичний» був вперше введений Ф. О. Вакком. Саме цей вчений зробив висновок про те, що соматизми належать до одного з найдавніших пластів фразеології. Ми дали визначення терміну «соматична фразеологічна одиниця» – фразеологізм, провідним або залежним компонентом якого є слово, що позначає не тільки зовнішні фізичні форми організму людини, але й елементи серцево-судинної, нервової та інших його систем. Ми визначили, що стійкі одиниці з компонентом-соматизмом складають близько 25% всього фразеологічного фонду мови і в силу своєї культурної специфіки є важливим об'єктом лінгвокультурного аналізу, тому не дивно, що ця група фразеологічних одиниць продовжує поповнюватися в сучасних мовах.

По-друге, ми з'ясували, що у таких фразеологічних одиницях найчастіше яскраво проявляється антропоцентризм мовної картини світу. Використання соматичних фразеологізмів допомагає людині пізнавати світ і свої власні якості через себе саму, частини свого тіла, загальні фізичні і психічні ознаки. Фразеологічна картина світу з точки зору реалізації в ній соматичної лексики китайської і української мов допомагає виявити як загальні, так і самобутні риси в певній національній культурі.

Другим завданням нашого дослідження було визначити лінгвістичні та фразеологічні методи дослідження. Ми дослідили, що методологічний аспект вивчення фразеологічних одиниць висвітлюється у працях багатьох дослідників. Ш. Баллі запропонував метод семантичної ідентифікації, М. Алефіренко – порівняльно-зіставний метод, Н. Амосова – контекстологічний метод, В. Архангельський – варіаційний метод, В. Жуков – метод фразеологічної аплікації, О. Кунін – метод фразеологічної ідентифікації, Ю. Прадід та В. Ужченко – метод ідеографічного аналізу та ін.

Нами було використано семантико-стилістичний метод для визначення функцій семантично окремих фразеологічних одиниць, зіставний метод для виявлення спільних і відмінних особливостей між соматичними

фразеологізмами китайської і української мов, метод суцільної вибірки для відбору фразеологічних одиниць саме із соматичним компонентом китайською мовою в цілях проведення дослідження, структурний аналіз для визначення структури соматичних фразеологізмів, метод лінгвокультурного аналізу для визначення культурного аспекту вживання соматичних фразеологізмів у китайській мові.

Третім завданням нашого дослідження було здійснити вибірку китайських фразеологічних одиниць з соматичним компонентом з одномовних фразеологічних словників. Завдяки методу суцільної вибірки, нами було відібрано 140 фразеологічних одиниць з такими соматичними компонентами, як «тіло», «голова», «волосся», «обличчя», «брови», «очі», «ніс», «рот», «груди», «живіт», «рука», «нога» та «серце». Із проаналізованих нами соматичних фразеологізмів, можна зробити висновок, що за частотністю вживання в китайській мові найбільш уживаними є фразеологічні одиниці з соматизмами «голова», що становить 14%, «серце», що складає 12%, «тіло» та «очі» – поділяють разом 3 місце за частотністю вживання, що становить 11 %.

Четвертим завданням нашого дослідження було проаналізувати структуру і семантику соматичних фразеологізмів китайської мови. Нами було розглянуто розряди фразеологічних одиниць, саме на прикладі соматичних фразеологізмів. Вони діляться на 5 розрядів: 成语 chéngyǔ, 谚语 yànyǔ, 歇后语 xiēhòuyǔ, 惯用语 guànyòngyǔ, 俗语 sùyǔ.

Нами було проаналізовано структуру фразеологізмів. Найчастіше складаються з чотирьох ієрогліфів, які разом становлять єдине ціле за семантикою, мають узагальнено переносне значення, мають експресивний характер і є членами речення. За внутрішньою структурою їх можна поділити на дві великі групи: чен'юї паралельної та непаралельної конструкції.

У фразеологізмах паралельної конструкції широко представлені різні типи паралелізму, а саме: паралелізм кількісний, лексико-семантичний,

граматичний, а також паралелізм фонетичний. Це означає, що частини фразеологізму цього класу рівні за своїм фізичним обсягом, подібні за лексичним складом, ідентичні в граматичному відношенні, гармонійні у фонетичному відношенні. Основним фактором, що підвищує виразність фразеологізмів паралельної конструкції, є використання синонімів, антонімів або слів, що входять в одну понятійну асоціацію.

Ми з'ясували, що наявність паралельної конструкції у фразеологізмах допомагає перекладачеві виділяти їх в тексті та визначати як їх буквально, так і переносне значення стосовно цього контексту, а також перекладати їх з урахуванням даного контексту.

Фразеологізми непаралельної конструкції не підкоряються лексико-граматичним обмеженням, характерним для фразеологізмів паралельної конструкції, допускають найрізноманітнішу побудову за своєю синтаксичною структурою і лексичним складом. Фразеологізми непаралельної конструкції, на відміну від фразеологізмів паралельної конструкції, допускають використання службових слів. Нерідко в їх складі зустрічаються сполучники, прийменники, заперечні частки. Так, досить часто має місце одночасне вживання прислівника 不 bù і сполучника 而 ér, що дозволяє висловити заперечення. Іноді можна спостерігати вживання подвійного заперечення, яке, будучи фігурою мови, підвищує експресивність фразеологізмів.

Ми можемо зробити висновок, що структурно-семантичними особливостями фразеологізмів є цілісність складової структури та цілісність значення, ми також з'ясували, що за походженням фразеологізми діляться на ті, що були створені за часів функціонування сучасної китайської мови та ті, що перейшли з давньокитайської мови. Перших виразів порівняно небагато, проте вони вживаються дуже часто, а от других значно більше і вони, в свою чергу, можуть мати один з двох шляхів походження: ті, що походять з давніх притч, оповідань, легенд та ті, що походять з творів давніх письменників, та часом видозмінені крилаті фрази.

П'ятим завданням нашого дослідження було дослідити вибірку соматичних фразеологізмів з різними соматизмами у китайській мові, провести аналогію з українською мовою та дібрати відповідники до фразеологічних одиниць в українській мові. Розгляд символічної цінності назв частин тіла дозволило розкрити деякі особливості культури китайського народу, виявити культурну інформацію, закодовану в компонентах фразеологізмів, показати походження деяких китайських фразеологізмів. Порівнюючи китайську мову з українською, можемо зазначити, що у китайській фразеології багато соматичних фразеологізмів представлені не поодинокими соматизмами, а соматичними парами. Ми визначили, що найпоширенішими соматичними фразеологізмами китайської мови є ФО, що містять такі соматизми: голова, серце, тіло, очі, волосся, живіт, нога, рука тощо. В цілому, соматизми такого роду означають емоції людини, її почуття та переживання, можуть мати як позитивне, так і негативне забарвлення. В рамках цього дослідження було встановлено:

1) соматизм *тіло* в китайській мові використовується для позначення вмістища для душі та пам'яті, фізичних відчуттів, зміни зовнішнього виду людини тощо.

2) соматизм *голова* в китайських соматичних фразеологізмах позначає верхню частину тіла людини; людини загалом; є символом розуму, свідомості та інтелектуальних здібностей; використовується при описі дій, почуттів, характеру людини.

3) соматизм *волосся* включений у фразеологізми, що описують психічний стан людини, її вік, волосся також може позначати щось мікроскопічне за розміром чи кількістю, а також можуть бути вмістищем життя та розуму.

4) соматизм *обличчя* передає внутрішній стан людини, є показником настрою, фізичного та емоційного стану тощо.

5) соматизм *брови* виражає емоції, є показником стану людини, а також бровами можна передавати почуття.

6) соматизм *очі*, перш за все, є засобом бачення навколишнього світу, вираз та рухи очей говорять про душевний стан людини, очі є інструментом вираження почуттів людини та засобом передачі розмаїття емоцій.

7) соматизм *ніс* не широко представлений у китайській фразеології, і зазвичай має значення уразливого місця в людині.

8) соматизм *рот* вживається у значенні органу говоріння, а також бере участь у передачі інформації за допомогою мимічних засобів.

9) соматизм *груди* у китайській фразеології рідко вживається у прямому значенні, а у переносному значенні вони є вмістищем душі, ідей та почуттів та використовуються для опису рис характеру людини.

10) соматизм *живіт* є показником почуттів та емоцій людини.

11) соматизм *рука* є відображенням соціального становища, символом влади, допомоги. Рука є також показником багатства, а у метафоричному сенсі є умінням чи навичкою, і вказує на майстерність чи якість роботи.

12) соматизм *нога* є показником якоїсь дії, а в метафоричному стані виступає як опора, від якої залежить стан людини.

13) соматизм *серце* використовується для оцінки людини, для позначення характеру людини, її зовнішності та внутрішніх якостей. Серце в китайській культурі пов'язане з внутрішнім станом людини, відображаючи протилежні почуття та переживання.

У **Додатку А** можна знайти перелік всіх соматичних фразеологізмів, які використовуються у роботі. У **Додатку Б**, можна побачити діаграму соматичних фразеологізмів. Ми визначили, що найпоширенішими компонентами є «голова» та «серце». Соматичні фразеологізми налічують: тіло (16 од.), голова (20 од.), волосся (14 од.), обличчя (8 од.), брови (9 од.), очі (15 од.), ніс (1 од.), рот (7 од.), груди (5 од.), живіт (10 од.), рука (8 од.), нога (10 од.), серце (18 од.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алефиренко, Н. Ф. (2005). Современные проблемы науки о языке: учеб. пособие : для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по направлению 540300 (050300) «Филол. образование» (с. 412). М.: Флинта.
2. Амосова, Н. Н. (1963). Основы английской фразеологии (с. 204). Ленинград: изд-во Ленинградского ун-та.
3. Араева, Л. А., Ли, С. И. (2014). Пропозициональный анализ категории цвета в китайском, русском, английской и телеутском языках. Общетеоретические и типологические проблемы языкознания: сб. научных статей (с. 83-88). Бийск: Алтайская государственная академия образования им. В. М. Шукшина.
4. Архангельский, В. Л. (1964). Устойчивые фразы в современном русском языке. Основы теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии (с. 315). Ростов на Дону: Изд-во Рост. ун-та.
5. Балли, Ш. (2001). Французкая стилистика (с. 392). 2-е изд., стереотипное. М.: Эдиториал УРСС.
6. Баран, Я. А. (2008). Фразеологія: знакові величини: навч. посіб. для студ. фак. іноз. мов (с. 256). Вінниця: Нова книга.
7. Баранова, З. И. (1969). Чэньюй как разряд фразеологизмов китайского языка: (Автореф. дис. канд. филол. наук). Москва.
8. Бацевич, Ф. С. (2004). Основы комунікативної лінгвістики: Підручник (с. 344). К.: Видавничий центр «Академія».
9. Бобков, В. О. (2016). Основні теоретичні засади контекстологічного, описового та варіаційного методів дослідження фразеології (с. 368-371). Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна, 62.
10. Борисенко, Н. Д. (2010). Методика проведення наукових досліджень: Навчально-методичний посібник (с. 64). Житомир: Вид-во ЖДУ.

11. Вакк, Ф. О. (1964). О соматической фразеологии в современном эстонском литературном языке (с. 29): (Автореф. дисс. канд. филол. наук). Таллинн.
12. Веренич, Т. М. (2012). Черты национального характера во фразеологической картине мира (на материале французского и русского языков) (с. 51-53). Филология и лингвистика в современном обществе: материалы Междунар. науч. конф. М.: Типография «Ваш Полиграфический Партнер».
13. Войцехович, И. В. (2007). Практическая фразеология современного китайского язык (с. 509). М.: АСТ; Восток – Запад.
14. Галинська, О. М. (2011). Фразеологізми як знаки культурної інформації (с. 72-76). Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей. К.: Вид. центр КНЛУ. Вип. 10. Ч. 2
15. Го, С. И. (2004). Телесный код в китайской фразеологии и его русское соответствие (с. 187): (Дисс. канд. филол. наук.). Москва.
16. Денисова, А. (2016). Лінгвістичні методи дослідження фразеологічних одиниць на позначення відчуттів людини (с. 76-81). Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології, 3.
17. Дудик, П. С. (2005). Стилiстика української мови: Навчальний посiбник (с. 368). К.: Видавничий центр «Академія».
18. Жуков, В. П. (1967). Изучение фразеологии в отечественном языкознании последних лет (с. 16-21). Вопросы языкознания, №5.
19. Зорівчак, Р. П. (1983). Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (с. 160). Львів: Вища школа, Вид-во при Львівському університеті.
20. Ибрагимова, И. И. (1993). Сравнительно сопоставительные исследование соматических фразеологизмов (с. 19): (Афтореф. дисс. канд. филол. наук.). Казань.
21. Калинюк, Т. (2019). Методи дослідження у фразеології (с. 268). «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи» : збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції.

Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

22. Ковалик, І. І. (1977). Про власні та загальні назви в українській мові (с. 11-18). Мовознавство. № 2.

Копыленко, М. М. (1972). Очерки по общей фразеологии: Учеб. пособие по спецкурсу для филологов (с. 124). Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та.

23. Корнилов, О. А. (2005). Жемчужины китайской фразеологии (с. 336). М.: ЧеРо.

24. Корольова, Т. М. (2019). Ченьюї та особливості їх перекладу (с. 20-22). Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал. Випуск 5. Харбін: Харбінський інженерний університет.

25. Коротков, Н. Н. (1968). Основные особенности морфологического строя китайского языка: (Грамматическая природа слова) (с. 86). Москва.

26. Кочерган, М. П. (2000). Вступ до загального мовознавства (с. 270). К: Видавничий центр «Академія».

27. Кочерган, М. П. (2010). Загальне мовознавство: підручник (с. 464). 3-тє вид. К.: ВЦ «Академія».

28. Крейдлин, Г. Е. (2013). Соматические объекты и их языковые имена. Кафедра грамматики и истории английского языка, 55.

29. Крейдлин, Г. Е., Переверзева, С. И. (2011). Фразеологические соматизмы и семиотическая концептуализация тела (с. 51-67). Вопросы языкознания. №6.

30. Кунин, А. В. (1996). Курс фразеологии современного английского языка (с. 381). М.: Высшая школа.

31. Кушніренко В. Л. (2022). Семантичні особливості фразеологічних одиниць із соматичним компонентом «серце» у сучасній китайській мові» (с. 102-104). Міжнародна науково-практична відеоконференція «Ad orbem per linguas. До світу через мови». Київ: КНЛУ.

32. Лесина, Г. С. (2020). Анализ китайских фразеологизмов ченьюй (с. 701-702). Молодой учёный: Международный научный журнал. №23 (313).
33. Ли, Ч. (2006). Соматизмы и их символика в русских фразеологизмах (с. 49): (Дисс. канд. филол. наук). Чжэцзян.
34. Мазалова, Н. Е. (2001). Человек в традиционных соматических представлениях русских (с. 185). СПб.: КНОРУС.
35. Маслова, В. А. (2004). Культурно-национальная специфика русской фразеологии. Культурные смыслы во фразеологизмах и дискурсивных практиках (с. 69-76). М.: Языки славянской культуры.
36. Мойсеєнко, Л. А. (2013). Теоретико-методологічні засади досліджень фразеологічних одиниць (с. 159-162). Наукові записки. Серія «Філологічна». Київ: Міжнародна школа україністики НАНУ, 34.
37. Мокиенко, В. М. (1989). Славянская фразеология (с. 286). Изд. второе, испр. и доп. М.: Высшая школа.
38. Мугу, Р. Ю., Блягоз, З. У. (2003). Полисемантизм соматической лексики: (на материале русского и немецкого языков): Автореф. дисс. канд. филол. наук: 10.02.
39. Поливанов, Е. Д. (1931). За марксистское языкознание: сборник популярных лингвистических статей(с. 184). М.: Федерация.
40. Прадід, Ю. Ф. (1997). Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень) (с. 252). К.: Сімферополь.
41. Прядохин, М. Г. (1977). Китайские недоговорки иносказания (с. 146). Москва.
42. Райхштейн, А. Д. (1980). Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии (с. 143). М.: Высшая школа.
43. Рогачев, А. П. (1950). Идиоматика китайского языка, отображенная в устойчивых словосочетаниях (чэн-юй) (с. 216): (Дисс. канд. фил. наук.). Москва.
44. Ройзензон, Л. И. (1965). Внутренняя форма слова и внутренняя форма фразеологизма (с. 247). Вопросы фразеологии. Ташкент.

45. Русецкая, И. (2012). Концептуализация культурных стереотипов душа и тело в русской соматической фразеологии (с привлечением литовских параллелей) (с. 24): (Автореф. дисс. канд. филол. наук.). Москва.

46. Старых, О. В. (2011). Соматизмы как особый класс слов в лексической системе церковнославянского языка (с. 80-85). Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия 3: Филология, (24).

47. Сусыкин, А. А. (2000). Когнитивная детерминированность символа (с. 88-89). Материалы второй международной школы семинара по когнитивной лингвистике. Ч. 1. Тамбов.

48. Телия, В. Н. (1996). Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты (с. 288). М.: Школа «Языки русской культуры».

49. Телия, В. Н. (1999). Первоочередные задачи и методические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры. Фразеология в контексте культуры (с. 13-24). М.: Языки русской культуры.

50. Ужченко, В. Д. (2003). Східноукраїнська фразеологія (с. 362): монографія. Луганськ: Альма-матер.

51. Ужченко, В. Д. (2007). Фразеологія сучасної української мови: навч. посібник (с. 494). К.: Знання.

52. Ужченко, В. Д., Авксентьев, Л. Г. (1990). Українська фразеологія (с. 167). Харків: Основа.

53. Федічев, О. Є. (2006). «Чен юй» як найпоширеніший вид фразеологізмів у китайській мові (с. 84-90). Київ: КНЛУ.

54. Хуа, Л. (2006). Положительная эстетическая оценка в русском языке: красота с позиции носителя китайского языка и культуры (с. 23): (Автореф. дисс. канд. филол. наук.). Москва.

55. Чмиленко, Ф. О., Жук, Л. П. (2014). Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» (с. 48). Д.: РВВ ДНУ.

56. Шанский, Н. М. (1963). Фразеология современного русского языка (с. 156): Учеб. пособие для студ. филол. фак-тов ун-тов. М.: Высшая школа.

57. 马国凡, (1978). 成语. 呼和浩特, 341 页.

СПИСОК ДОВІДНИКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова, О. С. (1966). Словарь лингвистических терминов (с. 232). Москва.

2. Білодід, І. К. (Ред.). (1970-1980). Словник української мови (с. 692): в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства. К.: Наукова думка, Т. 4.

3. Білоноженко, В. М., Винник, В. О., Гнатюк, І. С., Горобець, В. Й. (1999). Фразеологічний словник української мови. Кн. 1. Київ: Наукова думка.

4. Білоноженко, В. М., Винник, В. О., Гнатюк, І. С., Горобець, В. Й. (1999). Фразеологічний словник української мови. Кн. 2. Київ: Наукова думка.

Большой китайско-русский словарь. Відновлено з <https://bkrs.info/>

5. Бусел, В. Т. (Ред.). (2005). Великий тлумачний словник сучасної української мови (с. 1728). Київ; Ірпінь: Перун, – VIII.

6. Винник, В. О. (Ред.). (2003). Словник фразеологізмів української мови (с. 788). Київ: В-во «Наша думка».

7. Ошанин, И. М. (1983). Большой китайско-русский словарь. Т, 2. Москва.

8. Селіванова, О. О. (2006). Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія (с. 716). Полтава: Довкілля-К.

9. Daulet, F., Zeinolla, S., Omarova, M., Smagulova, K., Orazakynkyzy, F. & Anuar, S. (2019). Somatic cultural code and its role in the Chinese linguistic worldwide (based on the concepts of “face” and “heart”). Humanities & Social

- Sciences Reviews, 7 (4), 703-710. Відновлено 3
<https://mgesjournals.com/hssr/article/view/1553/>
10. 中华成语大词典 Відновлено 3
<https://mdx.mdicr.org/%E8%AF%8D%E5%85%B8pdf/%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E6%88%90%E8%AF%AD%E5%A4%A7%E8%AF%8D%E5%85%B8.pdf>
11. 成语词典 (1980). 新加坡：国家图书馆. Відновлено 3
https://eservice.nlb.gov.sg/data2/BookSG/publish/5/5b45e7c8-3ca0-4970-bc8d-a2b8b9de602f/web/html5/index.html?opf=tablet/BOOKSG.xml&launchlogo=table/BOOKSG_BrandingLogo.png&pn=1
12. 新华成语词典 (2002). 北京：商务印书馆. Відновлено 3
<https://onedrive.live.com/?cid=D4218E3A3C0EF3A8&id=d4218e3a3c0ef3a8%2139850&parId=d4218e3a3c0ef3a8%2139846&o=OneUp>
13. 汉语成语词典 (2004). Відновлено з <https://persiansino.com/wp-content/uploads/2021/09/%E6%88%90%E8%AF%AD%E8%AF%8D%E5%85%B8%E5%8F%8C%E8%89%B2%E7%89%88.pdf>

PE3IOME

成语是每种语言的财产，在发展过程中代代相传，保存和再现各国人民的心态。成语存储丰富的文化和民族信息，反映历史、文化传统、日常习俗等。这就是为什么成语一直受到研究者的高度关注，他们一方面描述单一语言的成语材料，强调其特殊性，另一方面对不同语言的成语进行对比分析。，但身体成语的问题仍然没得到很好的研究。

本论文的目的在于研究现代汉语中带有身体成语的结构和语义特征。实现既定目标涉及执行以下任务：

- 找出研究具有身体成语的理论基础；
- 确定研究身体学的语言和成语方法；
- 从中华成语词典中选择带有身体成语的汉语成语；
- 分析汉语身体成语的结构和语义；
- 研究汉语中不同身势语的身体成语选择，比较和选择乌克兰成语的等价的词组。

本论文由 140 个成语组成，具有身势语“身体”、“头”、“发”、“脸”、“眉毛”、“眼”、“鼻”、“嘴”、“胸”、“腹”、“手”、“脚”、“心”，通过从汉语成语词典中连续抽样的方法选出。

在论文的第一部分，我们探索了作为语言科学的成语学的理论基础，我们分析了身体成语，研究了身体成语的结构和语义。

在论文的第二部分，我们定了语言学中“方法”的概念，考察了语言方法，分析了研究成语的方法。

在论文的第三部分，我们考虑了汉语中的 13 种身势语，分析了它们的语义，并与乌克兰成语进行了类比，并在可能的情况下，选择了与乌克兰语中的成语等价的词组。

我们的研究达到了我们硕士论文引言中设定的目标。因此，我们的研究揭示了以下规定：

1) 我们分析了身体成语的词汇层。首先,我们发现“身体的”一词最早是由费利克斯·瓦克引入的。我们定义了术语“身体成语”就是一种成语,其主要或从属成分是一个词,不仅表示人体的外部物理形式,还表示心血管、神经和其他系统的元素。我们确定具有身势语的固定词语占语言整个词组的25%,并且由于其文化特殊性,是语言和文化分析的重要对象,因此这组成语继续在现代语言中得到补充也就不足为奇。其次,我们发现,世界语言图景的人类中心主义最常清晰地体现在这样的成语中。身体成语的使用有助于一个人通过他自己、他身体的某些部位、一般的身体和心理迹象来了解这个世界和他自己的品质。从实施汉语和乌克兰语的身体词汇的角度来看,世界的成语图片有助于识别某个民族文化中的一般特征和独特特征。

2) 我们选择了 140 个成语,包括“体”、“头”、“发”、“脸”、“眉”、“眼”、“鼻”、“嘴”、“胸”、“腹”、“手”、“脚”和“心”等身势语。从我们分析的身体成语中,我们可以得出,汉语中最常用的身体成语是占 14%的“头”、占 12%的“心”、“体”和“眼”在使用频率方面共同排名第三为 11%。

3) 我们分析了成语的结构。大多数情况下,它们由四个象形文字组成,它们在语义方面共同形成一个单一的实体,具有概括的比喻意义,具有表达特征并且是句子成分。根据其内部结构,可分为两大类:平行结构的成语和非平行结构的成语。

4) 我们可以得出结论,成语的结构语义特征是成分结构的完整性和意义的完整性,我们还发现,成语的起源分为现代汉语和从古代汉语传来的。

5) 考虑身体部位名称的象征价值揭示了中国人文化的一些特征,揭示成语成分中编码的文化信息,显示一些汉语成语的起源。对比汉语和乌克兰语,我们可以看到,在汉语成语中,很多身体成语不是用单一的身势语表示,而是用身势语对表示。我们确定,一般而言,身势语意味着一个人的性格特征、情绪、行为、感受和心情,可以同时具有褒和贬的意义。

ДОДАТОК А

**КИТАЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ
ОДИНИЦЬ ІЗ СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ**

№	ФО	Переклад
1	身无分文	бідний
2	遍体鳞伤	поранений
3	魂不附体	душа в п'яти пішла
4	健康的精神寓于健康的体魄	у здоровому тілі – здоровий дух
5	身心交病	хворіти душею і тілом; бути фізично хворим та душевно засмученим
6	身不由己	сам собі не господар; не від себе залежить; мимоволі
7	浑身颤抖	мурашки бігають по тілу
8	心广体胖	якщо на душі спокійно, то і тіло здорове
9	身败名裂	азнати повного краху і покрити себе ганьбою; віддати ім'я та честь на зневагу
10	身外之物	справа наживна; все, що не стосується мого тіла – неважливо, не має вирішального значення
11	身价百倍	соціальна значущість людини зросла у багато разів; престиж зріс у сотні разів
12	洁身自好	задовольнятися лише своїми добрими якостями, і не цікавитися якостями своїх товаришів
13	独善其身	вдосконалювати лише себе; задовольнятися власними чеснотами; самовдоволений; піклуватися тільки про

		себе
14	身强力壮	міцний і сильний
15	身经百战	загартований у боях
16	体无完肤	на тілі немає живого місця; живого місця не залишилося; рознести доценту
17	脑袋搬家	бути вбитим; відправитися на той світ
18	三头六臂	чудовисько; жахливий, страшний; сильний, дужий
19	首屈一指	займати перше місце
20	头痛欲裂	щось турбує
21	高出一头	про зріст людини, яка вища за іншу
22	出人头地	перевищувати всіх за здібностями
23	群龙无首	залишитися без ватажка
24	木头木脑	тупий, дурний; порожня голова
25	身首异处	смерть
26	糜躯碎首	смерть
27	头昏脑胀	голова йде обертом від безлічі турбот; голова пухне, голова обертом йде
28	头晕眼花	крутиться голова, і темніє в очах
29	晕头转向	через запаморочення, втратити орієнтування
30	冲昏头脑	втратити голову від кохання
31	探头探脑	оглядатися, озиратися
32	缩头缩脑	тремтіти від страху, наляканий; лякливий, боягузливий; сховатися
33	肥头大耳	товстий
34	油头粉面	густо нафарбований, розмальований

		тощо
35	偻头偻脑	вперта голова; вперта людина
36	不劣方头	вперта голова, упертюх
37	头发斑白	біліє сивина у волоссі
38	毛骨悚然	фізичні відчуття людини, яка відчуває сильну та несподівану, раптову загрозу для себе
39	白发苍苍	до похилого віку, до старості (дожити)
40	白头到老	зберегти подружню вірність до глибокої старості
41	庞眉皓发	людина в роках
42	白发苍髯	про старість людини
43	黄发儿齿	про довголіття людей похилого віку
44	头已断，何惜其发	знявши голову, за волоссям не плачуть, після скоєння чогось непоправного безглуздо шкодувати за дрібницями
45	一发千钧	висіти на волосинці, опинатися у небезпеці, під загрозою загибелі, перебувати в ризикованому становищі
46	头发长，见识短	про красиву, але дурну жінку
47	发短心长	з віком ставати мудрішим; чим старший, тим розумніший
48	吐哺握发	поспішати привернути до себе гідних людей
49	断发文身	жити як дикуни (варварський звичай)
50	被发缨冠	зібратися похапцем, поспішаючи комусь на допомогу
51	面有菜色	мати голодний вигляд

52	面红耳赤	пекти раків, червоніти від чогось (найчастіше від сорому)
53	面黄肌瘦	бути виснаженим недоїданням; мати голодний і хворий вигляд
54	面如土色	лиця нема на кому, змінюватися на виду, ставати дуже блідим від раптового сильного хвилювання або приступу хвороби
55	满面红光	здоровий, квітучий вигляд
56	面无血色	ні кровинки на обличчі, дуже блідий вигляд
57	面不改色	не змінюватися на обличчі, зберігати повну холоднокровність
58	有头有脸	поважний, шановний, важливий, респектабельний, видний; користуватися повагою, мати вагу в суспільстві, займати важливе становище
59	眉头紧锁	насупити брови, тобто сердитися
60	眉飞色舞	тріумфувати, захопитися чимось
61	挤眉弄眼	пускати бісики, гострити очі, стріляти поглядом; лукавий, підступний погляд
62	眉清目秀	гарний (про людину); тонкі (правильні) риси обличчя; мати симпатичне обличчя
63	横眉怒目	сердитий, злісний, гнівний
64	愁眉苦脸	як у воду опущений; з кислою міною; людина з похмурим, пригніченим, сумним, незадоволеним виглядом
65	横眉冷目	залишатися байдужим глядачем

66	眉来眼去	бісики пускати, залицятися
67	眉目传情	грати очима, стріляти очима, фліртувати
68	望眼欲穿	вдивляючись кудись, з нетерпінням, довго прочекати когось або щось, втомитися від виглядання, очікування кого-небудь звідкись
69	瞋目切齿	вкрай ненавидіти
70	刮目相看	змінити своє ставлення до когось
71	怒目而视	метати іскри, тобто дивитися на когось сердитими очима; злісно втупитися; кидати гнівні погляди
72	见钱眼红	бути жадібним до грошей, багатства
73	百眼相看	косо дивитися (коситися) на людину
74	鼻青眼紫	про побиту фізіономію в синцях
75	目瞪口呆	очі на лоб лізуть, тобто остовпіти, очманіти, бути приголомшеним
76	瞠目结舌	остовпіти, оніміти, позбутися дару мови
77	冷眼热心	про зовні байдужу, а насправді чуйну людину
78	冷眼静看	дивитися на когось тверезим поглядом сторонньої людини
79	鼠目寸光	мати вузький кругозір
80	目光如豆	кругозір з горошину, вузький кругозір
81	目光如炬	широкий кругозір
82	心明眼亮	володіти тверезим і проникливим розумом
83	嗤之以鼻	поставитися з презирством

84	金口玉牙	знати ціну своїм словам
85	七嘴八舌	плескати язиком, базікати, теревенити
86	赞不绝口	хвалити когось без кінця
87	撬开嘴巴	роззявити рота, починати лаяти когонебудь, кричати на когось
88	三缄其口	набрати в рот води, бути обережним у промовах, мовчати
89	闭口无言	ні пари з уст не пустити, зберігати повне мовчання, промовити ні слова
90	哑口无言	прикусити язика, утриматися від висловлювань, замовкнути
91	袒胸露腹	розкрити свої почуття
92	胸大无脑	не дуже розумна людина, лялька
93	胸有成竹	мати ясне уявлення про спосіб розв'язання задачі, мати готовий план у голові, бути напоготові
94	胸无城府	прямолінійна та відкрита людина
95	胸无点墨	нетямуща, недосвідчена, мало знаюча людина
96	心腹之患	внутрішня виразка, смертельна (прихована) небезпека, серйозна загроза, біда, що загрожує зсередини, внутрішній ворог
97	推心置腹	відкрити своє серце, бути відвертим, довіритися комусь; із відкритим серцем; розкрити свою душу
98	捧腹大笑	вхопитися за живіт, реготати, рвати боки

99	牵肠挂肚	не знаходити собі місця, дуже хвилюватися, непокоїтися
100	翻肠搅肚	дуже хвилюватися
101	满腹狐疑	недовірлива, обурена сумнівами та підозрами людина
102	满腹经纶	талановита та ерудована людина
103	一肚子气	повна гнівом людина
104	鸡肚猴肠	недалека, обмежена людина; курячі мізки; з курячими мізками
105	鼠肚鸡肠	обмежена, дрібна, дріб'язкова, розважлива людина
106	一手遮天	користуватися необмеженою владою, одноосібно розпоряджатися; тримати народ у невіданні, приховувати правду
107	一手包办	брати все в свої руки, одноосібно розпоряджатися; тримати в кулаці, бути повним господарем
108	左膀右臂	дуже здібний помічник
109	白手起家	починати з нуля; створити свій добробут власною працею; створювати щось на пустому місці
110	妙手回春	прекрасно лікувати, майстерні руки лікаря, робити чудеса, зцілювати
111	大打出手	розпускати руки, влаштувати бійку
112	袖手旁观	бути байдужим глядачем (стороннім спостерігачем), спостерігати з боку, залишатися осторонь
113	屈指可数	по пальцях перелічити, тобто дуже

		обмежена кількість чогось
114	头足倒置	перевертати з ніг на голову, різко змінювати, робити щось іншим чином, навіть протилежним
115	碍手碍脚	заважати, сковувати дії інших, крутитися під ногами; відчувати себе зв'язаним по руках і ногах, перебувати у скрутному становищі
116	四脚朝天	померти
117	站稳脚跟	твердо стояти на ногах, тобто упевнено діяти, мислити тощо
118	裹足不前	тупцювати на одному місці, тобто не просуватися вперед, не мати жодних досягнень у якійсь справі; не розвиватися, не вдосконалюватися
119	翘足而待	чекати, вставши навшпиньки, чекати на щось через коротку мить
120	手脚并用	відбиватися руками й ногами, рішуче відмовлятися від чогось, щосили чинити опір
121	束缚手脚	залишити без можливості діяти
122	手忙脚乱	діяти безсистемно, метушитися, поспішати
123	指手画脚	жваво жестикулювати, розмахувати руками; давати вказівки, розпоряджатися
124	心不在焉	розсіяна, неуважна, поглинена своїми думками людина
125	心慈面软	добросерда, добродушна, ласкава, чуйна

		людина
126	心烦意乱	неспокійна, бентежна людина
127	心慈手软	жаліслива, добра, м'яка людина
128	心广体胖	задоволена, привітна, благодушна, добродушна людина
129	心狠手辣	зла, підступна людина
130	心口不一	нещира, фальшива людина
131	心明眼亮	прониклива, мудра людина
132	没心没肺	легковажна, несерйозна, байдужа, безсердечна людина
133	狼心狗肺	жорстока, люта, нелюдяна, безсовісна людина
134	心平气和	на серці спокійно; спокійна, стримана, м'яка, ввічлива людина
135	万箭穿心	серце кривавиться, страждати, сумувати
136	痛心入骨	відчувати сильний душевний біль
137	椎心泣血	сумувати, побиватися, оплакувати
138	心有余悸	не оговтатися від переляку
139	心惊肉跳	не знаходити собі місця, тремтіти у передчутті біди
140	回心转意	змінити свої наміри, переглянути своє рішення (ставлення), передумати, змінити гнів на милість, змінити свою думку

